

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ a PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a pedagogiky
Studijní program: Speciální pedagogika
Studijní obor
(kombinace): Speciální pedagogika pro vychovatele

**HAZARDNÍ HRÁČSTVÍ
U STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE
GAMBLING AMONG HIGH-SCHOOL
STUDENTS**

Bakalářská práce: 09-FP-KSS-1044

Autor:
Irena Příbylová

Podpis:

Adresa:
Pavla Wonky 2624
Česká Lípa
470 06

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.**
Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
91	10	0	36	20	3 + 1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

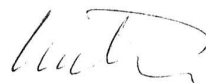
pro (kandidát): Irena Přibyllová
adresa: Pavla Wonky 2624, 470 06 Česká Lípa
studijní obor (kombinace): Speciální pedagogika pro vychovatele
Název BP: **Hazardní hráčství u středoškolské mládeže**
Název BP v angličtině: **Gambling among High-School Students**
Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: 15. 4. 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20. 3. 2009

děkan

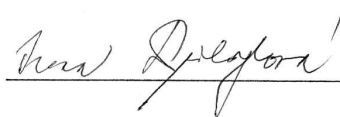

vedoucí katedry

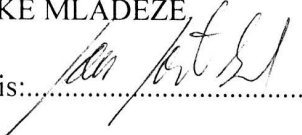
Převzal (kandidát): IRENA PŘIBYLOVÁ

Datum: 12. 5. 2010

Podpis:

Název BP: HAZARDNÍ HRÁČSTVÍ U STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D. Podpis:

Cíl: Cílem práce je popsat a analyzovat aktuální situaci v oblasti hazardního hráčství u žáků středního odborného učiliště včetně prevence

Požadavky:

1. Studium odborné literatury a zdrojů
2. Formulace teoretických východisek práce
3. Projektování průzkumu, formulace dotazníku a rozhovoru
4. Tvorba zkoumaného vzorku
5. Sběr dat
6. Interpretace dat
7. Formulace závěrů a návrhu opatření.

Metody: Dotazník vlastní konstrukce
Rozhovor

Literatura: LANGMEIER, Josef - KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. 3. vyd. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.
MATOUŠEK, Oldřich - KROFTOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
MARHOUNOVÁ, Jana - NEŠPOR, Karel. Alkoholici, fetišáci a gambleři. 1. vyd. Praha: Empatie, 1995. ISBN 80-901618-9-8.
NEŠPOR, Karel. Hazardní hra jako nemoc. Ostrava: Nakladatelství Aleny Krtilové, 1994.
NEŠPOR, Karel - CSÉMY, Ladislav. Léčba a prevence závislostí. 1. vyd. Praha: 1996. ISBN 80-85121-52-2.
PEŠATOVÁ, Ilona. Sociálně patologické jevy u dětí školního věku. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-291-0
VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-496-6.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne:

Irena Příbylová

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Janu Sochůrkovi, Ph.D., za odborné vedení a za poskytnutí cenných informací a připomínek při zpracování bakalářské práce.

Dále děkuji Ing. Magdě Oulehlové a RNDr. Anně Zimáňové za umožnění provádění průzkumu na SOŠ, SOU, 28. října v České Lípě.

Velké poděkování patří mé mamince za její morální podporu, kterou mi poskytla nejenom v průběhu tvorby bakalářské práce, ale v průběhu celého studia.

Název bakalářské práce: Hazardní hráčství u středoškolské mládeže

Jméno a příjmení autora: Irena Příbylová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2010/2011

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Anotace:

Bakalářská práce se zabývala problematikou hazardního hráčství u středoškolské mládeže. Jejím cílem bylo zmapovat aktuální situaci v oblasti hazardního hráčství u žáků Střední odborné školy a Středního odborného učiliště v České Lípě, ul. 28. října včetně prevence. Práci tvořily dvě stěžejní části, a to část teoretická a praktická.

Teoretická část pomocí zpracování a prezentace odborných zdrojů objasňovala charakteristické znaky období adolescence včetně socializace a popisovala základní pojmy související s hazardním hráčstvím, dále diagnostiku patologického hráčství, formy hazardních her, etiologii hazardního hráčství, fáze závislosti včetně možnosti léčby a prevence hazardního hráčství.

Na teoretickou část navazovala část praktická, která ověřovala u 63 žáků, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, pomocí nestandardizovaného dotazníku stanovené předpoklady průzkumu. Praktická část zjišťovala druhy hazardních her, které žáci hrají, zda žáci hazardní hráčství považují za problém a zda prevence hazardního hráčství ze strany školy je adekvátní. V praktické části byly rovněž zjišťovány pomocí doplňkové metody rozhovoru postoje a názory 9 pedagogů školy k situaci hazardního hráčství žáků, včetně prevence. Výsledky průzkumu jsou prezentovány pomocí tabulek, grafů a jejich komentářů.

Účelem průzkumu bylo zjistit aktuální situaci v oblasti hazardního hráčství žáků školy, včetně úrovně primární prevence. Celkové shrnutí bakalářské práce je uvedeno v závěru, na nějž navazují navrhovaná opatření směřovaná k posílení oblasti primární prevence hazardního hráčství.

Klíčová slova: adolescence, dospívající a delikvence, hazardní hra, hazardní hráčství, patologické hráčství, gamblér, prevence, výherní automaty, závislost, respondent, žáci, pedagog.

Bachelor thesis: Gambling and Higher Secondary School Students

Author: Irena Příbylová

Academic year: 2010/2011

Tutor: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Annotation:

This Bachelor Thesis deals with gambling of higher secondary school students. The objective of the work is to survey the contemporary situation and describe the gambling prevention in the Vocational School; Střední Odborná Škola a Střední Odborné Učiliště 28. října in Česká Lípa. This work contains two parts, theoretical and practical.

The first, theoretical, part explains typical features of adolescence and socialisation of higher secondary school students. It defines the basic terms of gambling and sets diagnosis of pathological gambling. This part explains forms of gambling, the issue of addiction and the possibilities of treatment, including the prevention of this issue.

In the second part, practical, a questionnaire is used on 63 students who have some experiences with gambling. It analyses the types of gambling activities and the personal attitudes of the pupils to their gambling. The questionnaire inquiries whether the students consider themselves as addicted and whether they can obtain enough preventive care at school. As the second investigative method there is used interview with some teachers about the situation of gambling in their school. The results are presented on charts, graphs and comments.

The objective of the research is to gather information about the contemporary situation of gambling and preventive care in the Střední Odborná Škola a Střední Odborné Učiliště 28. října. The whole summary of this Bachelor thesis is mentioned in the conclusion and there are suggested some strengthening steps of gambling primary prevention.

Key words: adolescence, teenagers and delinquency, gambling, pathological gambling, gambler, prevention, fruit machines, addiction, respondent, students, teacher.

Titel der Bakkalaureusarbeit: Hasardspiel bei Mittelschülern

Autor: Irena Přibyllová

Zeitraumen: 2010/2011

Betreuer: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Annotation:

Die Bakkalaureusarbeit befasste sich mit der Problematik vom Hasardspielen bei Mittelschülern. Das Ziel der Arbeit war es, aktuelle Situation auf dem Gebiet des Hasardspielens bei den Schülern der Mittelschule „Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Česká Lípa, 28. října“ inbegriffen Vorbeugung zu untersuchen. Die Bakkalaureusarbeit wurde aus zwei Hauptteilen geschaffen, und zwar aus einem theoretischen und einem praktischen.

Der theoretische Teil erklärte mit Hilfe von Bearbeitung und Präsentation fachmäßiger Quellen charakteristische Merkmale der Adoleszenzzeitraum inklusive Vergesellschaftung, und beschrieb die mit dem Hasardspielen zusammenhängenden Grundbegriffe, weiter Diagnostik des pathologischen Spielens, Formen der Hasardspiele, Äthiologie des Hasardspielens, Abhängigkeitsphasen inbegriffen Behandlungsmöglichkeiten und Vorbeugung des Hasardspielens.

An den theoretischen Teil schloss der praktische an, der mit Hilfe von einem nicht standardisierten Fragebogen festgesetzte Voraussetzungen der Untersuchung bei 63 Schülern nachprüfte, die ihre persönliche Erfahrung mit dem Hasardspiel haben. Der praktische Teil untersuchte Sorten der Hasardspiele, die die Schüler spielen, ob die Schüler das Hasardspielen für ein Problem halten, und ob Vorbeugung des Hasardspielens vonseiten der Schule angemessen ist. Im praktischen Teil wurden Haltungen und Meinungen von 9 Pädagogen der Schule zur Situation des Hasardspielens bei Schülern, inbegriffen Vorbeugung, mit Hilfe einer ergänzenden Gesprächsmethode gleichzeitig untersucht. Ergebnisse der Untersuchung sind mit Hilfe von Tabellen, Diagrammen und ihren Kommentaren präsentiert.

Zweck der Untersuchung war es, aktuelle Situation auf dem Gebiet des Hasardspielens bei den Schülern der Schule inbegriffen Niveau der Primärvorbeugung festzustellen. Gesamte Zusammenfassung der Bakkalaureusarbeit ist in der Schlussfolgerung angeführt, an die einige vorgeschlagene Maßnahmen anschließen, die zur Verstärkung vom Gebiet der Primärvorbeugung des Hasardspielens führen.

Schlüsselwörter: Adoleszenz, Heranwachsende und Delinquenz, Hasardspiel, Hasardspielen, pathologisches Spielen, Gambler, Vorbeugung, Spielautomaten, Abhängigkeit, Respondent, Schüler, Pädagoge.

OBSAH

1 ÚVOD	11
2 TEORETICKÁ ČÁST	15
2.1 Období adolescence	15
2.1.1 Vymezení období adolescence.....	15
2.1.2 Socializace v období adolescence	18
2.2 Dospívající a delikvence	22
2.2.1 Faktory biologické	22
2.2.2 Faktory psychické	23
2.2.3 Faktory sociální.....	24
2.3 Hazardní hráčství	28
2.3.1 Základní pojmy	28
2.3.2 Patologické hráčství	30
2.3.3 Diagnostika patologického hráčství	31
2.3.4 Formy hazardních her	32
2.3.5 Příčiny vzniku patologického hráčství.....	34
2.3.6 Fáze závislosti	35
2.3.7 Rizikové skupiny.....	37
2.3.8 Rizika hazardních her.....	39
2.3.9 Léčba	40
2.3.10 Prevence	42
3 PRAKTICKÁ ČÁST.....	44
3.1 Cíl praktické části a účel průzkumu	44
3.2 Stanovení předpokladů průzkumu	44
3.3 Použité metody.....	45
3.4 Popis zkoumaného vzorku	47
3.5 Průběh průzkumu	49
3.6 Výsledky průzkumu a jejich interpretace.....	50
4 ZÁVĚR	82
5 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ	86
6 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	89
7 SEZNAM PŘÍLOH.....	91

1 ÚVOD

Je tomu více jak 12 let, kdy Alena zjistila, že se jí doma ztratilo 2000 Kč, za které chtěla svým dvěma dětem (9 a 11 let) koupit zimní bundy. Tuto skutečnost sdělila svému manželovi Jiřímu, který smutně odpověděl: „Peníze jsem prohrál na automatech.“ Svého činu velice litoval a omlouval se. Pan Jiří pracoval v restauraci jako kuchař. Byl velmi šikovný a pracovitý nejenom v zaměstnání, ale také v domácnosti. Alenu a děti měl velice rád.

Následovalo období, trvající přibližně jeden rok, kdy docházelo k situacím, že Jiří údajně půjčil peníze kolegovi – číšníkovi, který mu je až za delší dobu vrátil, nebo vedoucí restaurace neměl peníze na včasné vyplacení mzdy, jindy byly z důvodu nízkých tržeb nižší mzdy než obvykle apod. Alena manželovi a jeho vysvětlením vždy uvěřila. Pokud si manželovi stěžovala na nedostatečné finanční zabezpečení rodiny, začal ji obviňovat z toho, že neumí hospodařit s penězi, že jiné rodiny vystačí s daleko menší finanční částkou apod. Přičemž Alena byla od svých rodičů vychována k hospodárnosti.

Jiří změnil zaměstnavatele a téměř jeden rok pracoval jako kuchař v závodní jídelně. Bohužel po roce relativního klidu Jiří ze dne na den Aleně oznámil, že dostal výpověď z důvodu nadbytečnosti. Později Alena zjistila, že v době výpovědi Jiří postupně čerpal větší částky peněz ze společných úspor, aniž by Alenu informoval za jakým účelem. Alena začala mít podezření, jakým způsobem manžel s penězi nakládá.

Po dvou měsících začal Jiří pracovat mimo místo bydliště, také v restauraci s týdenními pracovními cykly. Jiří zde byl velice spokojený, děti se těšily na tolik plánovanou rodinnou dovolenou u moře. Opět bohužel... v restauraci, kde Jiří pracoval, odcizil neznámý člověk Jiřímu z tašky téměř celou výplatu, 1000 Kč, doklady a mobilní telefon zloděj v tašce ponechal. Krádež Jiří ohlásil policii, která pachatele neodhalila. Alena neměla důvod Jiřímu nevěřit.

Jiří začal Alenu intenzivně podezírat z nevěry, mívával stavy sklíčenosti, déletrvající mlčenlivosti, nebo naopak jeho chování vůči Aleně bylo agresivní až hostilní, bezdůvodně Alenu kritizoval. Alena chování svého manžela nechápala, trápila se, plakala a začala hledat vinu sama v sobě. Proto se rozhodla k návštěvě psychiatra, který ji na základě jejího vyprávění sdělil, že Jiří je gambler! S tímto faktem Alena seznámila svého manžela, který rezolutně nesouhlasil.

V následujících letech se střídala období klidu a období, kdy Jiří prohrával na tzv. výherních automatech poměrně vysoké finanční částky. Alena splácěla manželovy dluhy a snažila se finančně zabezpečit hlavně děti, které společně s rodiči Aleny o počínání Jiřího nic nevěděli. Pro Alenu znamenala rodina v jejím životě velmi mnoho a nechtěla si připustit fakt, že by se měla s manželem rozvést. Alena dále navštěvovala psychiatra, který ji doporučil, aby jej Jiří navštívil. Tak se i stalo a Jiří na přání Aleny absolvoval konzultaci u psychiatra. Následky jeho návštěvy u psychiatra byly však pro Alenu velmi dramatické. Jiří velmi nahlas Aleně opakoval: „Já nejsem přece žádný zloděj, nikdo mne nebude poučovat, budu si hrát na automatech, kdy se mi bude chtít, chci si žít normální život...“

Tato událost Alenu zlomila a sdělila manželovi, že pokud se nepůjde léčit, nezmění zaměstnání a jeho výplata nebude zasílána na její účet, požádá o rozvod. Reakce Jiřího na požadavky paní Aleny byla taková, že si doslova „sbalil“ tašku a řekl: „Odcházím, dělej si co chceš!“ Poté poslal Jiří Aleně adresovanou SMS zprávu, ve které uvedl, že život už jej nebaví a nemá pro co žít. Alena se snažila kontaktovat svého manžela, bohužel jeho mobilní telefon byl nedostupný. Po hodině Jiří přišel domů ve velmi sklíčeném stavu a plakal. Měl na krku šrám, bylo patrné, že se pokusil spáchat sebevraždu. Alena byla z jednání svého manžela velice vyděšená. O hazardním hráčství Jiřího se již dozvěděli také děti a Alenini rodiče, kteří byli z počínání Jiřího velice nešťastní.

Následovalo opět období klidu. Jiří změnil zaměstnání, nepracoval již v prostředí, v němž se nacházely výherní automaty, a jeho výplata byla zasílána na účet Aleny, stále se však odmítal léčit. Říkal, že situaci zvládá a má ji pod kontrolou. Děti se téměř osamostatnily a o tom, co bylo, se doma nehovořilo. Toto klidné období bylo bohužel opět pouze dočasné. Po necelém půl roce se vše vrátilo zpět do zaběhnutých kolejí. Dluhy Jiřího jeho kamarádům, příbuzným a lichvářské půjčky od bankovních ústavů vyšplhaly příliš vysoko. Alena si uvědomila, že manželovo počínání ji ničí nejenom po stránce fyzické, ale hlavně psychické a požádala o rozvod. Věděla, že manžel nebude souhlasit s rozvodem a bude následovat období hrůzy. Tak se také stalo. Alena si v myšlenkách proto opakovala: „Lepší konec s hrůzou, než hrůza bez konce.“ Přestože Jiří prosil, sliboval a později naléhal, Alena ze svého nelehkého rozhodnutí neustoupila a manželství, které trvalo téměř 23 let, bylo rozvedeno.

Příběh, který jsem popsala, je skutečný. Mohlo by se zdát, že se šťastným koncem, přesto ne bez následků -, v podobě hlubokých šrámů na duši mnoha lidí, kterým byl Jiří blízký.

Listopadové události v tehdejší Československu roku 1989 představovaly velkou změnu v životě mnoha jedinců. Otevřením hranic směrem na západ se lidem naskytla možnost svobodně cestovat, poznávat tradice, zvyky, kulturu a gastronomii západních zemí, studovat a také pracovat. Nabídka kdysi nedostatkového zboží v obchodech byla pro většinu občanů Československa velmi atraktivní. Na druhé straně společenské klima se změnilo ve vnitřních hodnotách natolik, že mnozí jedinci se nedokázali přizpůsobit a odhadnout potencionální nebezpečí. Vláda peněz zaskočila mnoho jedinců. Narůstala potřeba vyzkoušet novinky, jejichž nabídka byla lákavá a enormní. Nedostatečně vyvinutá odpovědnost některých jedinců za své počínání, silná touha po určitém prožitku, neschopnost odolat se staly příčinou toho, že někteří jedinci nezvládli pravidla nově vzniklého systému. Únikem od reality pro tyto jedince se stala kompenzace v podobě gamblingu.

V průběhu dvaceti let se hazardní hráčství stalo rostoucím sociálně patologickým jevem v naší společnosti. Roste kriminalita páchaná v souvislosti s hazardními hrami. Jednou z hlavních priorit státu je soustavný příjem finančních prostředků do státního rozpočtu. Příjem financí, jehož zdrojem jsou mimo jiné mnohamiliónové prohry občanů státu. Postoj státu včetně prevence je velice laxní. Proto se setkáváme s hraním hazardních her čím dál tím více i u dětí a dospívající mládeže.

Již 18 let pracuji jako učitelka odborných předmětů na SOŠ, SOU v České Lípě. Moje odborná specializace je zaměřena na společné stravování, proto učím převážně budoucí číšníky, kuchaře, potencionální vedoucí provozoven společného stravování apod.

Jsem také třídní učitelkou prvního ročníku dvouletého učebního oboru Provoz společného stravování, kde tvoří většinové zastoupení riziková mládež. Náplní mé práce není jenom předávat žákům vědomosti a zkušenosti z oboru gastronomie, ale z poměrně velké části výchova, a to hlavně adolescentů, kteří touží po osamostatnění, jsou hyperkritičtí k autoritám, odmítají jejich kontrolu. Snažím se, aby vztah mezi mnou, žáky a jejich rodiči byl přátelský, vážím si upřímnosti a důvěry. Vyskytne-li se určitý problém, řešíme jej společně s výchovnou poradkyní, žákem a jeho rodiči, pokud je to možné ihned.

Výběr tématu mé bakalářské práce byl ovlivněn jednak příběhem Aleny a Jiřího, mých blízkých přátel, ale rovněž i tím, že pracuji s dospívající mládeží, pro kterou je charakteristická také tendence k rizikovému jednání, zajímala mne situace v oblasti hazardního hráčství konkrétně na škole, kde pracuji.

Cílem bakalářské práce je popsat a analyzovat aktuální situaci v oblasti hazardního hráčství u žáků středního odborného učiliště včetně možností prevence. Pro dosažení uvedeného cíle jsem zvolila jednak dotazníkovou metodu, která je určena pro zkoumaný vzorek respondentů – žáků, jednak rozhovor, který je určen respondentům – pedagogům a tvoří doplňující metodu průzkumu.

V teoretické části bakalářské práce se na jejím začátku zabývám vymezením a popisem období adolescence, charakteristickými znaky adolescence včetně socializace. Dále objasňuji problematiku dospívání a delikvence. Druhá část této kapitoly je věnována hazardnímu hráčství. Vysvětluji zde základní pojmy, kterými jsou hazard, hazardní hra a patologické hráčství. Dále se zabývám diagnostikou patologického hráčství, formami hazardních her, etiologií vzniku hazardního hráčství, jednotlivými fázemi závislosti,

rizikovými skupinami jedinců a riziky, která jsou spojená s hazardní hrou. V závěru teoretické části uvádím ty možnosti léčby patologického hráčství, které doporučují odborníci v souvislosti s uvedeným sociálně patologickým jevem, a prevenci hazardního hráčství.

Praktická část práce je věnována jednak ověřování stanovených předpokladů průzkumu u vybraného vzorku respondentů, jednak zmapování problematiky v oblasti hazardního hráčství včetně možností prevence u žáků Střední odborné školy a Středního odborného učiliště v České Lípě.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Období adolescence

2.1.1 Vymezení období adolescence

Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa *adolescere* (dorůstat, dospívat, mohutnět). Označení *adolescent* se v českém jazyce volně zaměňuje s označením dospívající či dorost a rovněž s širším označením mládež.

Jak uvádí Langmeier a Krejčířová (1998, s. 138), v základním, **biologickém** smyslu lze období dospívání vymezit široce jako životní období, které je ohraničené na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání a znatelným zrychlením růstu, na druhé straně dovršením plné pohlavní zralosti a dokončením tělesného růstu. Současně s biologickým zráním probíhá řada významných a znatelných **psychických** změn, které můžeme všeobecně charakterizovat ohlášením nových pudových tendencí a hledáním způsobů jejich uspokojování, celkovou emoční nestálostí a zároveň nástupem vyspělého způsobu myšlení a dosažením vrcholu jeho rozvoje. Souběžně s tím dochází k novému **sociálnímu** zařazení jedince, které se odráží v odlišném očekávání společnosti, pokud jde o jeho chování a výkony, i v měnícím se pojetí vlastní role. Tělesné, psychické a sociální změny v období dospívání probíhají do určité míry souběžně a jsou na sobě závislé. U mnohých dospívajících existuje značný nepoměr mezi změnami tělesnými, psychickými a sociálními. Některé děti nejsou dosud dostatečně pohlavně zralé, ale jejich myšlení začíná být formálně abstraktní a jsou kritické nejen vůči druhým, ale také vůči sobě. Naopak jiné děti, které zřetelně vykazují změny pohlavního zrání, jsou dosud emočně, rozumově a sociálně infantilní.

Odborníci z oboru vývojové psychologie uvádějí různé hranice období dospívání. Dolní hranice období dospívání je přibližně 11–12 let, horní hranice 20–22 let. Uvádíme dělení období dospívání podle Langmeiera a Krejčířové (1998, s. 139–140):

Období pubescence

Období pubescence zahrnuje dobu přibližně od 11 do 15 let a dělíme jej na dvě fáze:

- a) **Fáze prepuberty:** Začíná prvními známkami pohlavního dospívání a rychlým vzestupem křivky v růstu. Končí nástupem první menstruace u dívek, resp. obdobným vývojem u chlapců (první emisí semene – noční polucí). U většiny dívek trvá tato fáze zhruba od 11 do 13 let. U chlapců probíhá fyzický vývoj asi o 1 až 2 roky později.
- b) **Fáze vlastní puberty:** Nastupuje po dokončení prepuberty a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. První menzes bývají zpravidla anovulační a často nepravidelné. Pravidelný ovulační cyklus a schopnost oplodnění se dostavuje až za nějaký čas po prvních menzes – zpravidla za 1–2 roky. Podobně je i reprodukční schopnost chlapců dosahována o něco později, po dokončení vývoje hlavních sekundárních pohlavních znaků. Zhruba můžeme období vlastní puberty vymezit věkem 13–15 let.

Období adolescence

Postupně se dosahuje plné reprodukční zralosti a dokončuje se tělesný růst. Rychle se mění postavení jedince ve společnosti. Jedinec nastupuje do učebního oboru na středním odborném učilišti, nebo zahájí studium na střední škole. Objevují se častější a hlubší milostné vztahy, mění se zásadně sebepojetí. Období adolescence zahrnuje dobu zhruba od 15 do 22 let. Běžně bývá tato věková skupina označována jako mladiství, mládež, dorost. Tělesný vzrůst však není rovnoměrný – dolní a horní končetiny rostou na začátku dospívání rychleji, takže dochází k určitému nesouladu postavy, dítě je „samá noha a samá ruka“, dělá dojem tělesné nevyváženosti a pohybové neobratnosti, chůze bývá klátivá. Diskrepance se projevuje u tělesné stavby dívek a hochů (zaoblování postavy u dívek, vyznačení svaloviny u chlapců) (Langmeier, Krejčířová, s. 139–140).

Jak uvádí Vágnerová (1997, s. 295–296), adolescence je charakteristická hledáním a vytvářením své identity (kdo jsem, jaký je smysl mého života, jak mě vidí ostatní ...), jedinec navazuje na výsledky svých prvních pokusů z předchozího období – období pubescence. V adolescenci dochází spíše k dotváření jednotlivých složek identity.

V adolescentním věku se projevuje tendence ke zdůrazňování osobních prožitků i vnějších projevů chování. Tato tendence je dána nejen značnou energetickou rezervou, ale i dynamikou změn, typických právě pro toto období. Pro adolescenty jsou příznačné následující znaky:

- a) **Adolescenti dávají přednost intenzivním prožitkům.** Rádi poslouchají hlasitou hudbu, mají rádi rychlou jízdu a adrenalinové sporty. Rádi riskují, vyhledávají dobrodružství, někdy jednají extrémním způsobem. Cílem je dosáhnout nějakého maxima a neobvyklým způsobem na sebe upozornit.
- b) **Adolescenti usilují o naprosté řešení.** Např. v citovém vztahu i v morálním hodnocení uznávají jen to, o čem si myslí, že by mohlo mít absolutní platnost a je tedy pro ně hodnotné a jisté. Za svými názory si pevně až přehnaně stojí. Do této kategorie by patřili např. Romeo a Julie.
- c) **Adolescenti mají potřebu neodkladného uspokojení.** Ta se projevuje úsilím zaměřeným na to, co nejvíce zkrátit čas, jehož je zapotřebí k dosažení nějakého cíle, či k uspokojení určité potřeby. Adolescenti považují odklad za velkou zátěž. Výsledkem takového jednání jsou např. rychlé známosti, neuvážený sňatek a těhotenství, půjčky s vysokým úrokem, krádeže apod. Do této kategorie by patřili i squatteři, kteří chtějí rychle a bez námahy žít po svém, hráči hazardních her, kteří chtějí rychle a bez námahy získat velké množství peněz, jedinci obchodující s drogami, narkomani, kteří chtějí neodkladně dosáhnout vrcholných prožitků atd.

Ke konci období adolescence dospívající dosahují takové podoby identity, která je důkazem jedinečnosti jejich osoby a je téměř realistická. Mnozí adolescenti napodobují své vzory, které dobře znají a považují je za přijatelné. Adolescence je zakončena tím, že jedinec dosáhne dospělosti. Být dospělým znamená svobodně se rozhodovat, ale také být zodpovědný za svá rozhodnutí a z toho vyplývající jednání. Dospívající často přijímají pouze svobodu, ale zodpovědnost odmítají, nestojí o ni (Vágnerová, 1997, s. 313).

2.1.2 Socializace v období adolescence

Dospívání bývá označováno jako období druhého sociálního narození. Změnu sociálního postavení signalizují v období rané adolescence dva důležité sociální mezníky. Je to především **ukončení povinné školní docházky** a volba budoucího profesního zaměření. V období mladší adolescence se mění **vztahy s lidmi**, s dospělými i s vrstevníky. **Pubescent odmítá podřízené postavení**, odmítá nadřazené postavení nejbližších autorit, kterými jsou rodiče, učitelé, vychovatelé apod. Nekonečné diskutování s dospělými, hlavně s rodiči, dohadování ho uspokojuje, protože potvrzuje váhu jeho vlastních schopností – jedná se o typický znak dospívání. Období pozdní adolescence je **fází přechodu do dospělosti**. Jedinec je čím dál víc **akceptován jako dospělý**, očekává se od něj i odpovídající chování. Starší adolescent je plnoletý, způsobilý k právním úkonům. V tomto období dochází k proměně sociálního očekávání, na jehož začátku není zcela jasné, co dospívající může, musí či nesmí. Profesní role má zpočátku přechodný charakter – role studenta nebo učně. **Přípravě na profesní roli** lze porozumět jako procesu sociální diferenciaci budoucího společenského postavení dospívajícího (Vágnerová, 2008, s. 109–110).

Emancipace od rodiny

Podle Lamgmeiera a Krejčířové (1998, s. 149) rodina poskytuje dítěti základní citovou jistotu, bezpečí a pomoc ve všech životních událostech. Čím hlubší, jistější a méně konfliktní jsou vztahy, které dítě k rodičům navázalo, tím snáze probíhá i celý proces emancipace nutný pro osobní zrání. Ani ve vyhovujícím rodinném prostředí není uvolňování dítěte z pout rodiny vždy snadné a bezproblémové. Mnozí rodiče dítě „nechtějí ztratit“ a obzvlášť matky se snaží udržet dosavadní závislost dítěte na nich, jiní rodiče naopak nutí dítě do předčasné samostatnosti, pro kterou ještě nedozrálo.

Někteří dospívající revoltují proti rodičům, vytýkají jim jejich nedostatky, stydí se za projevy jejich něžnosti a lásky a nelíbí se jim, že rodiče je až příliš kontrolují. Mnohdy až nekriticky přijímají nové vzory a nové životní cíle. Proces emancipace může probíhat postupně, jindy s náhlými výbuchy – útekem k novým, zdánlivě ideálnějším vztahům. Tam, kde se dospívajícímu nepodaří uvolnit se z přílišné závislosti na rodičích, může docházet k různým obtížím, které si rodiče nedovedou vysvětlit. Může lásku k rodičům obrátit v nepochopitelnou nenávist, úctu v pohrdání. Dospívající sám nerozumí svým prudkým afektům a všelijak je dodatečně vysvětluje, vykládá je zpravidla jako zaviněné nerozumným chováním rodičů. Jiní dospívající se uzavírají do světa fantazií nebo jsou jim příjemné pocity ublíženosti a utrpení. Všechny způsoby, jak vyřešit základní psychosociální konflikt období dospívání, se přechodně vyskytují u většiny dospívajících a pomáhají jim nakonec najít vlastní úspěšnou cestu. Za normálních okolností si však dospívající i přes svou touhu po emancipaci udržují pozitivní vztahy k rodičům, ať je jakkoliv kritizují a drze jim odmítají. Mění jen vnější způsoby svého chování, avšak ponechávají si základní hodnoty a morální postoje přejaté ze své rodiny (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 149–150).

Vztahy k rodičům

Matky a otcové se k dospívajícím dětem chovají rozdílným způsobem. Matky častěji žádají, prosí nebo vymáhají, upozorňují, otcové jednají méně emotivně než matky a mnohdy snáze akceptují dospívající jako partnery, kamarády. V přístupu rodičů různého pohlaví se projevuje genderově typický způsob jednání, ale ovlivňuje jej i jejich postavení v rodině a kvalita vztahu s dospívajícími potomky. V době dospívání se mění postoj k oběma rodičům (Vágnerová, 2008, s. 112).

Vztah k matce

Vztah k matce bývá v období dospívání příznačný zejména tím, že dospívající odmítají nadměrnou starostlivost, péči, kontrolu a udělování rad. Proto se dospívající často snaží v přítomnosti matky být možná co nejméně. Ale na druhé straně je matka pro většinu z nich i v tomto věku nejvýznamnější osobou a zdrojem sociální opory, osobou, která

„ošetří rány“. Matky bývají emotivnější, dovedou se do svých dětí víc vcítit, jsou často úzkostné, ale zároveň mají tendenci jednat afektivně. Lhostejnost a často i prohlašovanou nechuť dospívajících dětí uznávat jejich péči mohou matky chápat jako projev nevědy (Vágnerová, 2008, s. 112).

Vztah s otcem

Vztah dospívajícího s otcem prochází též určitou proměnou, kterou ovlivňují znatelné proměny dospívajících dětí. Otec je důležitější pro chlapce než pro dívky. Výkyvy vztahu mohou vyplývat z odmítání neustálého vyžadování poslušnosti otce, jindy z potřeby dospívajícího pozornost otce nějakým způsobem zaujmout, vyprovokovat jej, aby vůbec zareagoval. Dospívající syn se chce osamostatnit a o společnost otce nestojí tolik jako dřív. Důležitý je pocit, že se na otce může obrátit, kdyby to bylo zapotřebí.

Vztahy k sourozencům

Vztahy se sourozenci závisí na míře shody pohlaví a věku. Dospívající dávají přednost sourozenci stejného pohlaví. V období dospívání se vztahy se sourozenci mění i v závislosti na jejich věku. Uvažování a citové prožívání sourozenců je jiné než dříve, mohou mít jiné zájmy, lišit se v názorech apod. Jestliže jsou sourozenci na různé vývojové úrovni, zvyšují se rozdíly jejich názorů a preferencí, mohou si přestat rozumět. Jeden z nich, event. oba sourozenci odchází studovat mimo místo bydliště a jejich kontakty nejsou již tak četné. V této době se výrazněji projevují jejich osobnostní rozdíly. Potřeba osamotnění od rodiny se může projevit také sklonem k odpoutání od sourozence (Vágnerová, 2008, s. 112–114).

Vztahy k vrstevníkům

Podle Langmeiera a Krejčířové (1998, s.150-151) existence vztahů s vrstevníky umožňuje dospívajícímu dokončení emancipace od rodiny a postupné osamostatnění. Nové vztahy mu dávají nejenom jistotu, ale připravují ho také pro nové a trvalé emoční vztahy v dospělosti. Vztahy jsou postupně rozšiřovány, postupují po určitých, po sobě následujících stupních:

- a) Nejdříve převažuje u dětí v období puberty **skupinová izosexuální fáze** – vytvářejí skupiny složené z jedinců stejného pohlaví. Skupiny jsou stabilnější, jedinci opačného pohlaví jsou odmítáni. Skupiny se prezentují jako kladný socializační činitel, který však může případně svést jedince na scestí antisociálního postoje (např. „tlupy“).
- b) V dalším stupni nastupuje potřeba intimního párového přátelství – **individuální izosexuální fáze**. Přátelství ve dvou je jiné než ve skupině. Bližší vztah ke kamarádovi umožňuje svěřovat se s nejsoukromějšími pocity. Přátelství chlapců je založeno na společných činnostech, přátelství dívek upevňuje hlubší emoční náklonnost. Tato přátelství přetrvávají často až do pozdní dospělosti.
- c) **V přechodné etapě**, v období puberty, kdy se začíná ohlašovat tápavý a nejistý zájem o druhé pohlaví, bývají tito jedince terčem zesměšňování. Dívky a chlapci na sebe z povzdálí pokřikují a vtipkují, později si mezi sebou sdělují různé příhody, které mohou být i vymyšlené.
- d) Na přelomu pubescence a adolescence se objevují skutečné vztahy chlapců a dívek – **heterosexuální fáze polygamní**. Dospívající získávají první zkušenosti důvěrným stykem s jedincem druhého pohlaví. Hlavním prvkem v těchto vztazích bývá zvědavost a přání ujistit se o vlastní hodnotě a přitažlivosti.
- e) **Etapa zamilovanosti** nastává mnohem později. Vztah chlapce a dívky je charakterizován hlubokou vázaností a porozuměním, oddaností založenou na shodných nebo doplňujících rysech jedince. Tato etapa bývá velmi často završena uzavřením manželství, ke kterému u většiny jedinců dochází na konci adolescence nebo na začátku dospělosti.

Uvedená posloupnost nebývá pravidlem u všech dospívajících. Závisí na jejich osobnosti, rodinném prostředí a na společnosti, ve které jedinec žije. Tradiční dospívání, kdy dochází k pozvolnému navazování citových vztahů, v současné době mizí, protože děti si pod společenským tlakem osvojují předčasnou dospělost – dospělost bez dospívání (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 151–152).

Jak uvádí Macek (2003, s. 58), členstvím ve vrstevnické skupině dospívající také získávají **sociální postavení a pocit vlastní hodnoty**. Většina času je věnována nezávaznému povídání. Přátelé a kamarádi poskytují jedinečné informace, vztahy jsou prostorem pro získávání a testování vlastních sociálních pravomocí a hodnot. Jestliže se dospívající nezařadí do nějaké vrstevnické skupiny, pociťuje to často jako sociální stigma. Ti, kteří jsou pozitivně hodnoceni od svých vrstevníků, mají obvykle vyšší sebehodnocení než ti, kteří jsou hodnoceni méně pozitivně.

Chování vrstevníků ve skupině je také zdrojem standardů chování – ovlivňuje významně procesy rozhodování v běžných situacích, je příležitostí pro osvojování nových sociálních rolí, pro nápodobu a pro zpětnou vazbu o vlastním chování. V situacích, kdy rodiče nefungují jako žádoucí modely chování, slouží v tomto smyslu právě vrstevníci (zejména u dospívajících s celkově nízkým sebehodnocením).

2.2 Dospívající a delikvence

Jako uvádí Fischer a Škoda (2009, s. 157), příčiny vzniku a rozvoje delikventního chování dospívajících jsou multifaktoriální. Uvedené biopsychosociální faktory, které zvyšují riziko delikventního jednání, působí ve vzájemné interakci.

2.2.1 Faktory biologické

► Pohlaví

Chlapci se delikventního chování dopouštějí ve větší míře než dívky. Jednání chlapců je více agresivní (fyzická agresivita, neslovní), sociálně dravé. Vyšší agrese u chlapců je rovněž ovlivňována mužským pohlavním hormonem testosteronem.

➤ Věk

Jedinci, kteří se dopouštějí delikventního chování, jsou většinou mladí ve věku do 26 let.

➤ Vrozené dispozice

Jedná se o vrozené, neurofyziologicky podmíněné dispozice. U jedinců, kteří jsou ve zvýšené míře dráždiví a impulzivní, lze předpokládat vyšší míru tendence k delikventnímu jednání (Fischer, Škoda, 2009, s. 157–158).

Jak uvádí Matoušek a Kroftová (2003, s. 23), delikvence je určitý způsob chování, nepřijatelného chování. Dědičné dispozice mohou být odpovědné např. za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu. Tyto vlohy však samy o sobě nevedou k vytvoření delikventní party. Dědičné vlohy jen zvyšují pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez nichž by se delikventní jednání neuskutečnilo. Dědičné vlohy zvyšují práh pro působení vlivu prostředí.

➤ Ostatní biologické faktory

Mezi biologické faktory, které zvyšují riziko vzniku delikventního chování, můžeme zařadit také *syndrom hyperaktivity*. Děti, u nichž byl diagnostikován uvedený syndrom, mají v dospívání a v dospělosti větší potíže v přizpůsobení se společenskému prostředí než ostatní děti. Syndrom hyperaktivity je spojován s takovými znaky dospívajícího, jako je impulsivita, agresivita, záchvaty vzteku a snížené sebehodnocení. Výzkumy udávají 16–30 % hyperaktivních jedinců v konfiguracích dospívajících, kteří se dopustili delikventního chování (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 29).

2.2.2 Faktory psychické

➤ Mentální schopnosti

Mezi mladistvými delikventy můžeme nalézt jedince s inteligencí na škále od mentální retardace až po genialitu. Přesto se delikventního chování obecně dopouštějí jedinci, jejichž rozumové schopnosti jsou na nižší úrovni. Tito jedinci nedokáží často zvážit důsledky svého jednání a posoudit danou situaci (Fischer, Škoda, 2009, s. 158).

➤ Temperament

Temperamentem rozumíme vrozené vlastnosti organismu, které určují dynamiku a intenzitu prožívání a chování. Vyšší pravděpodobnost k delikvenci mají jedinci cholericky ladění. Tito jedinci jsou příliš impulsivní, nedokáží se sebeovládat, mají sklon k výbuchům zlosti, rádi riskují a vystavují se nebezpečí, nekontrolují své emoce.

➤ Ostatní psychické faktory

Mezi delikventy se vyskytují ve větší míře jedinci, kteří trpí disociální poruchou osobnosti a emočně nestabilní poruchou osobnosti (Fischer, Škoda, 2009, s. 158–159).

2.2.3 Faktory sociální

➤ Rodina

Rodina je pokládána za významný sociální faktor, ve kterém si jedinec utváří vzorce chování. Matoušek a Kroftová (2003, s. 37) uvádí: „Rodina je tradičně považována za hlavního činitele, jenž svým selháváním dětem umožňuje kriminální chování. Rodina ovšem není neměnná instituce.“

V současné době mnohé funkce za rodinu přejímají jiné sociální instituce. Mění se struktura rodiny, kdy partneři neuzavírají manželství, zvyšuje se podíl neúplných rodin, kde chybí nejčastěji otec jako žádoucí identifikační vzor. Přibývá dvoukariérových manželství. Chování a styl výchovy rodičů může prohlubovat v dětech agresivitu, lhostejnost. Rodiče jsou k dětem často hostilní. z důvodu pracovního vyčerpání upadá zájem rodičů o děti, které citově strádají a jsou odkázány čím dál více na sebe. Rodiče často nevědí, kde, s kým a jak jejich děti tráví volný čas, kdy se vrací domů apod. (Pešatová, 2007, s. 125, s. 127).

Negativní vliv na budoucí vývoj jedince představují *anomální osobnosti rodičů*. Rodiče nejsou schopni vychovávat své děti z různých příčin. Např. jsou závislí na alkoholu, na drogách, jsou často nezaměstnaní, páchají trestnou činnost a následně jsou uvězněni (Fischer, Škoda, 2009, s. 159).

Jako problémový se jeví *nekonzistentní výchovný styl*, kdy rodiče jednou dítě za přestupek trestají velmi rázným způsobem, jindy ho za totéž netrestají vůbec. Také příliš tvrdá disciplína, kdy se rodiče k dětem chovají agresivně, je častější v rodinách, v nichž se děti chovají delikventně. Dítě se naučí agresivnímu chování jako dovolenému způsobu chování. Rovněž *způsob řešení konfliktů v rodině* má nesporně vztah k delikventnímu chování dětí a dospívajících. Děti, které jsou vychovávány v rodinách, kde jsou četné otevřené konflikty mezi rodiči, mají větší tendenci k delikventnímu chování než děti, které jsou vychovávány v klidném rodinném prostředí. Dospívající dříve, nebo později z takového rodinného prostředí unikají (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 44, s. 48).

➤ Škola

Díky slábnoucímu vlivu rodiny na dospívající, rostoucímu vlivu medií a negativnímu působení některých vrstevnických skupin se stává škola téměř jediným optimálním prostředím, které působí na dospívající v souladu s normami a zájmy společnosti (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 65). Na druhé straně se škola za určitých podmínek může stát zdrojem nepřiměřené zátěže a tím vést k poruchám chování.

Ve třídách si žáci vytvářejí určité skupiny, které se vyznačují osobitými zvyklostmi, zvláštním jazykem a rituály, společnými činnostmi. v některých případech mohou být tyto skupiny zárodkem asociálních part. Jestliže je učitel lhostejný, svým jednáním zvýhodňuje či zatracuje některé žáky, napomáhá tím vzniku těchto nežádoucích skupin. Učitel, jenž svým neprofesionálním jednáním agresorům „označí“ žáka, který je v nějakém ohledu nedostačivý, může zapříčinit šikanování takového žáka. Přehlížení zcela zjevných přestupků, nejasná pravidla týkající se disciplíny, ponižování a zesměšňování žáků v průběhu jejich trestání potlačuje v žácích existenci pravidel fair play (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 75–77).

➤ Vrstevnické party

Jako další rizikový faktor, který se podílí na vzniku delikventního chování adolescentů, uvádíme vliv spoluvrstevnických skupin a part. Nejčastěji se projevuje vliv asociální a antisociální skupiny. Školní neúspěšnost, dysfunkční rodina, nespokojení potřeb sounáležitosti a lásky a potřeb seberealizace patří mezi hlavní důvody, proč se dospívající stávají členy tzv. závadových part. V partách se často objevují různé sociálně patologické jevy, např. záškoláctví, krádeže, rvačky, šikanování, vandalizmus, vydírání.

Užívání psychoaktivních látek (alkoholu, tabáku, drog) je velmi častou primární příčinou následné delikvence (Fischer, Škoda, s. 160–161).

Některé party jsou ke své kriminální činnosti přivedeny tím, že tráví čas v hernách, barech a na diskotékách a brzy se jim na tento životní styl přestane dostávat finančních prostředků. Začnou si je opatřovat drobnými krádežemi, jež pak přerůstají v organizované, plánované akce s napojením na překupníky. U nás je tento typ delikventních part pravděpodobně nejčastějším příkladem delikventní skupiny (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 83).

➤ Vliv médií

V současné době média zcela ovládají život naší společnosti. Dennodenně jsme zaplavováni četnými informacemi z tisku, rozhlasu, televize a internetu. Některé informace na naše poznání působí pozitivně, ale mnohé v nás vzbuzují pocit, že agresivita a násilí dosahují extrémních rozměrů. Média silně ovlivňují zejména děti a dospívající. Násilí, které je prezentováno médií, má vliv na psychosociální vývoj nezralých jedinců. U některých jedinců média napomáhají zvyšovat agresivitu a touhu takové jednání napodobovat. Děti, které tráví dlouhé hodiny u televize, mají podobné charakteristiky jako jedinci se závislostí (hrací automaty, drogy apod.). Řada pořadů některé negativní jevy propaguje přímo v reklamách (alkohol, kouření, agresivita, hrubost). Hrdinové z televizních pořadů, z počítačových her mají „několik životů“, jsou nesmrtelní, přestože jsou vystaveni krutému násilí. Tato zkreslená skutečnost v dětech může vyvolat představu, že následky drastických činů nebudou tragické. Může slábnout schopnost odlišovat možné a nemožné (Pešatová, 2007, s. 41–43).

Nejsledovanější televizní stanicí v naší společnosti je bezesporu televizní stanice Nova, jejíž socializační působení je hodnoceno jako nejškodlivější. Mezi negativní jevy vysílání televizní stanice Nova nejvíce řadíme:

- a) samoučelné zobrazování násilí včetně jeho zlehčování,
- b) vulgární zobrazování sexu a lidského těla snižující lidskou důstojnost,
- c) agresivitu, která je zaměřená proti etnickým, sociálním či jiným skupinám,

- d) špatný příklad pro děti a dospívající, který ohrožuje jejich psychický, morální a sociální vývoj,
- e) stírání žánrových hranic mezi zpravodajstvím, zábavou a tzv. reality TV (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 101).

V současné době internet patří k neodmyslitelným komunikačním prostředkům téměř na celém světě. Stal se základním vybavením škol, knihoven, internetových kaváren, domácností. Již malé děti a mladiství na něm mohou rychle a jednoduše vyhledávat informace různého druhu, bohužel i z oblasti drog, pornografie, násilí, agrese, kriminality atd. Tedy jeho účinky můžeme srovnávat s negativními účinky televize.

Sledování televizních programů, v nichž je mnoho násilí, v době dětství a časného dospívání zvyšuje násilnou kriminalitu těchto jedinců s odstupem deseti až patnácti let. Mladiství pachatelé trestných činů přiznávají, že mnohé akce, za něž byli trestáni, byly inspirovány pořady, které předtím sledovali v televizi. Samotní rodiče by měli kontrolovat, jaké pořady děti a dospívající sledují, na jakých internetových stránkách se pohybují, naučit je rozeznávat, co je hodnotné a co nikoliv. Rodiče mají zodpovědnost za to, co sleduje jejich dítě a čím se zabývá. Přesto zůstává pravdou fakt, že vliv médií na děti a mládež je mnohem méně významný než vliv skutečných lidí, s nimiž děti a mládež tráví čas (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 103, s. 105).

► Styl života a volný čas

Způsob, kterým dospívající tráví volný čas, rovněž ovlivňuje jejich chování. Problém, jak trávit volný čas, se objevuje u jedinců, kteří nemají kvalifikaci a jsou nezaměstnaní. Namísto jeho účelného využívání (rekvalifikace, kurzy apod.) se velmi často stává, že se někteří dospívající uchylují k nelegálním prostředkům pro dosažení svých potřeb a cílů. V anamnézách delikventních jedinců můžeme v naprosté většině sledovat, že volný čas trávili nevhodným způsobem. Vyšší počet delikventních jedinců pochází z městského prostředí. Anonymita sídlišť a nedostatečná sociální kontrola zvyšují riziko vzniku asociálního chování dospívajících. K vyšší kriminalitě dochází často ve specifických lokalitách, např. ve vylidněných částech měst a v oblastech s vyšší mírou migrace obyvatel (Fischer, Škoda, 2009, s. 162–163).

Typickým rysem odlišného stylu života dospívajících je tendence dosáhnout okamžitého uspokojení svých potřeb a bez jakékoliv námahy či úsilí. Do této skupiny patří:

- a) hazardní hráči, jejichž závislost na hře je vyjádřením potřeby rychle a bez námahy získat větší množství finančních prostředků,
- b) squatteři, kteří chtějí okamžitě a bez jakékoliv investice žít svým osobitým způsobem života,
- c) dospívající, kteří experimentují s drogami, čímž chtějí získat okamžitý pocit štěstí a sebedůvěry, aniž by se museli namáhat (Vágnerová, 2000, s. 98).

2.3 Hazardní hráčství

2.3.1 Základní pojmy

➤ Hazard

Jak uvádí Hartl a Hartlová (2000, s. 185, s. 196), hazard preferuje rizikové rozhodování („vše nebo nic“) poskytující pocit vzrušení, příležitost exhibicionizmu. Může přerůst nejen v hráčskou vášeň, ale až v závislost na hazardním hráčství.

➤ Hazardní hra

Při hazardní hře si hráč kupuje možnost peněžní nebo jiné hmotné výhry. Hazardní hra je založena na riziku a možnosti vysokých finančních výher či ztrát. K nejčastějším hrám patří hra v kostky, karetní hry, hry provozované v kasinech, výherní automaty, bingo, v současné době i hry v médiích.

➤ Hráčství

Hazardní hráčství často označované jako gambling vyjadřuje časté hraní hazardních her, které dosud nepřekročilo do patologického stadia. Hazardní hráč potřebuje vzrušení, při hraní hazardních her uniká před nepříznivou realitou, snaží se o naplnění potřeby

sebezpevnění při neúspěších v zaměstnání či nespokojenosti v rodině. Hazardní hráčství zvyšuje u adolescentů sociální prestiž, která je často narušena školními neúspěchy. Hra může pro hazardního hráče představovat situaci, kdy se cítí svobodný.

➤ **Patologické hráčství**

Patologické hráčství není hra, ale nemoc. „Pathological gambling“ by se mělo přesněji překládat jako patologické hazardní hráčství. Avšak patologické hráčství nelze diagnostikovat u dospívajícího, který se nadměrně věnuje nehazardním počítačovým hrám, i když i to může představovat určitý rizikový faktor (Nešpor 2002, s. 26).

Patologické hráčství (Nešpor, 2000, s. 30) se v Mezinárodní klasifikaci nemocí řadí mezi „návykové a impulzivní poruchy,“ tudíž ne mezi závislosti, ale má se závislostmi mnoho společného. Patologické hráčství uznala Americká psychiatrická asociace jako nemoc v roce 1980. U nás se diagnóza patologického hráčství oficiálně používá od 1. 1. 1994.

Uvádíme porovnání definic (Nešpor, 2000, s. 31) patologického hráčství a závislosti na návykových látkách podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí (viz tabulka).

<i>Patologické hráčství</i>	<i>Závislost na návykových látkách</i>
<i>Časté opakované epizody hráčství dominují v životě na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků.</i>	<i>Postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů ve prospěch užívané psychoaktivní látky a zvýšené množství času k získání látky nebo zotavení se z jejího účinku.</i>
<i>Postižení popisují intenzivní puzení ke hře, které lze těžko ovládnout, spolu se zaujetím myšlenkami a představami hraní a okolností, které tuto činnost doprovázejí.</i>	<i>Silná touha nebo pocit puzení užívat látku. Potíže v kontrole užívání, a to pokud jde začátek a ukončení nebo množství látky.</i>
<i>Trvale se opakující hráčství, které pokračuje a často i vzrůstá přes nepříznivé sociální důsledky, jako je zchudnutí, narušené rodinné vztahy a rozkol osobního života.</i>	<i>Pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků.</i>

2.3.2 Patologické hráčství

S problémem patologického hráčství jsme se v naší společnosti setkávali již dříve. Po listopadu 1989 došlo ke značnému nárůstu počtu patologických hráčů. U většiny patologických hráčů nebyla prokázána jiná duševní choroba. Patologickým hráčstvím většinou velmi trpí rodina. Gamblerem může být váš syn, manžel, bratr, manželka, kterýkoliv člen rodiny. Člověk, na kterém vám záleží, bezmezně mu věříte a máte k němu silný citový vztah. Patologické hráčství patří k poruchám s největším rizikem sebevraždy. Jedním z rizik je také sociální izolace, gambler se uzavírá před světem. Nic a nikdo jej nezajímá. U patologických hráčů je vyšší riziko rozvoje závislosti na alkoholu a jiných návykových látkách (Nešpor, Csémy, 1996b, s. 146).

2.3.3 Diagnostika patologického hráčství

Patologické hráčství

Nešpor a Csémy (1996b, s. 146–147) definují patologické hráčství podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí následovně: „Porucha spočívá v častých opakovaných epizodách, které dominují v životě subjektu na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků. Lidé trpící touto poruchou mohou riskovat své zaměstnání, velmi se zadlužit a lhát nebo porušovat zákon, aby získali peníze nebo unikli placení dluhů. Postižení popisují intenzivní puzení ke hře, které lze těžko ovládnout, spolu se zaujetím myšlenkami a představami hraní a okolností, které tuto činnost doprovázejí. Toto zaujetí a puzení se často zvyšuje v dobách, kdy je život stresující. K diagnostickým vodítkům patří trvale se opakující hráčství, které pokračuje a často i vzrůstá přes nepříznivé sociální důsledky, jako je zchudnutí, narušené rodinné vztahy a rozkol osobního života.“

Patologické hráčství by se mělo rozlišovat od:

- a) hráčství a sázkařství: častého hraní pro vzrušení nebo jako pokus vyhrát peníze, hráč bude svůj zvyk pravděpodobně kontrolovat,
- b) nadměrného hráčství u manických pacientů,
- c) hráčství u sociopatických osobností: u těchto lidí se vyskytuje trvalá porucha sociálního chování, která se projevuje agresivitou, nezájmem o emoce druhých lidí. Typický patologický hráč, pokud se dopustí trestné činnosti, dopustí se jí až poté, co se stal patologickým hráčem. Sociopatická osobnost se trestné činnosti zpravidla dopouští ještě předtím, než začne intenzivně hazardně hrát (Nešpor, 1996a, s. 14).

Základní znaky patologického hráčství:

1. **Hráč nedokáže za žádných okolností odolat hře:** ačkoliv si je vědom, že společností je patologické hráčství odsuzováno. Čím větší finanční částky prohrává, tím více riskuje.
2. **Nutkání ke hře je spojeno s vnitřním napětím:** pocit napětí ustoupí, jestliže opět začne hrát. v mysli se nepřetržitě vrací ke hře, k možnosti, jakým způsobem vyhrát zpět prohrané peníze (Vágnerová 1999, s. 310).
3. **Při hře pociťuje gambler vzrušení a uspokojení:** čím větší hazard, tím větší vzrušení prožívá. Následuje uvolnění a uspokojení. Až po hře si gambler uvědomuje následky svého nekontrolovaného jednání. Jeho další chování je silně emotivní – pláč, lítost, pocity viny, opakované sliby, prosby o odpuštění apod. (Vágnerová 1999, s. 311).

Mezi další znaky, které se mohou projevit v průběhu hry, můžeme zařadit např. nedostupnost příjmu mobilního telefonu hráče, hráč nechce být nikým a ničím rušen, ztrácí pojem o čase. Hráč není schopen s hrou přestat i v případě, je-li při hraní přistižen jemu blízkým člověkem, který jej o ukončení hry žádá, prosí. Gambler je přesvědčen, že prohrané peníze získá zpět.

2.3.4 Formy hazardních her

➤ Automaty

Tato forma hazardní hry mezi gamblery jednoznačně převládá. Automaty jsou často označovány jako tzv. výherní automaty, ale ve skutečnosti se jedná o proherní automaty. Hráč si kupuje možnost výhry, proto se jedná o hazardní hru. Podle výše vkladu a podle toho, jak vysoký obnos může hráč vyhrát, se ještě výherní automaty dělí na tzv. lehké a těžké. Gambleři, s kterými jsme hovořili v průběhu jejich léčby v Psychiatrické léčebně v Bohnicích, uvádějí, že to, co je pro jednoho malá prohra, pro jiného se může stát životní katastrofou (Nešpor, 2006, s. 12).

U každého výherního automatu musí být označení, že hra je povolena pouze osobám od 18 let, ale dodržování je kontrolováno velice sporadicky, protože odbytová střediska (restaurace, bary, kavárny atp.) by přišla o zisk a příslušné orgány a organizace nemají na kontrolu čas ani prostředky. Pro děti a dospívající není proto problém si na automatech zahrát (Holomek, 2000).

Hučín uvádí (2004, s. 1): „Konstrukce výherních automatů je založena na poznatcích psychologů, podle kterých se člověk nejhůře zbavuje chování, které je odměňováno nepravidelně, náhodně. Takové chování přetrvává, i když je „trestáno“, protože přetrvává naděje, že příště se odměna určitě dostaví.“

Velké riziko představují zábavní automaty, které neumožňují hazardní hru, ale dítě, které u nich tráví mnoho času, může zaostávat za svými vrstevníky, nebude mít čas na školu a ve škole nebude prospívat. Při hraní si hráč kupuje čas. Dlouhé hodiny trávené u zábavního automatu budou mít negativní vliv i na fyzický vývoj dítěte či dospívajícího.

➤ **Kasina**

Kasina nejsou pro většinu našich hráčů tolik přitažlivá, ale představují mimořádné nebezpečí. Velká výhra může rychle způsobit chorobný návyk. Naopak velká prohra může být příčinou mnohých problémů v životě.

➤ **Sportovní sázky**

Sázení na výsledky dostihů a sportovních utkání se u nás považuje spíše jako součást sportu. Počet patologických hráčů, kteří se zaměřili na sportovní sázení a léčí se, je u nás zanedbatelný (Nešpor, 2006, s. 12–14).

➤ **Karetní hry**

Ne každá karetní hra je hazardní, přesto hraní hazardních karetních her je u nás poměrně rozšířené. Hra karetních hazardních her bývá často doprovázena konzumací alkoholu. Alkohol může u hráče otupit zbytky zdravého rozumu. Následkem této velmi nebezpečné kombinace je bludný kruh, ve kterém problémy se hrou přivedou hráče k dalšímu požívání alkoholu a výsledkem se stává kombinovaná závislost. V této situaci je hráči doporučováno přestat nejen s konzumací alkoholu, ale také i s hraním.

➤ **Ostatní formy her**

Mezi ostatní formy hazardních her můžeme zařadit „skořápky“, hraní této hry z našich ulic již vymizelo, dále hru v kostky, bingo, hazard na internetu, elektronickou ruletu, interaktivní loterijní terminály, stírací losy a mnohé další. Ti, kteří na provozování hazardních her vydělávají nemalé finanční zisky, přicházejí se stále novými formami her. Podstatou všech hazardních her je hráče nalákat formou velké výhry a poté hráče „oškubat“. Hranice mezi hazardní a nehazardní hrou je velice úzká. Tatáž hra může být hazardní, pokud se hraje o peníze, a nehazardní, pokud se hraje např. jen pro zábavu (Nešpor, 2006, s. 12–14).

2.3.5 Příčiny vzniku patologického hráčství

Příčin patologického hráčství může být celá řada. Často jsou to vleklá traumata nebo negativní zážitky z původní rodiny, např. zanedbávání či týrání dětí. Příčinou patologického hráčství může být také přehnaná ctižádost rodičů, kteří chtějí, aby dítě bylo velmi úspěšné, aby mělo samé jedničky. Když se pak v průběhu života objeví zátěžové situace, jako je například nefunkční vztah s rodiči, rozvod, ztráta zaměstnání, nízké sebevědomí, únik z deprese, a jako spouštěč se vyskytne něco, co člověku přinese rychlou úlevu, např. droga, alkohol nebo hrací automaty, je to vhodný okamžik pro vznik závislosti. Závislost však nevzniká po prvním požití alkoholu či zahrání si na automatech, ale vyvíjí se postupně (Vágnerová, 1999, s. 311).

Na vzniku patologického hráčství se mohou podílet zejména tyto faktory:

- a) **stresové situace**, které zvyšují hraní hazardních her,
- b) **nabídky hry jako spouštěcí podnět**, např. prostřednictvím vrstevnické party, kde se provozují hazardní hry,
- c) **osobnostní vlastnosti**, které představují určité predispozice k hráčství: např. nízká míra empatie, menší zábrany, vznětlivost, nevyřešené psychické konflikty, neschopnost vyrovnat se s náročnými životními situacemi apod.

Rizikovým faktorem jsou také mylné představy fantazie hráče o rychlém zbohatnutí bez jakékoliv námahy a úsilí. Hráč nevěří tomu, že pravděpodobnost vyhrát velké množství peněz je minimální. Potřeba výhry bývá mnohdy prostředkem k uspokojení jiné potřeby, např. potřeby být oceněn ostatními lidmi, potřeby svobody, úniku od rodiny apod. (Vágnerová, 1999, s. 311).

2.3.6 Fáze závislosti

Stadia rozvoje patologického hráčství

1. Stadium výher

Jak uvádí Nešpor (2006, s. 18), hraní hazardní hry začíná nenápadně. Zprvu se může jednat o zvědavost nebo pokušení získat peníze bez jakéhokoliv úsilí. Jedná se o občasné hraní bez velké finanční ztráty. Zlom nastává v okamžiku, kdy hráč vyhraje větší částku peněz. Jak se říká, „s jídlem roste chuť“, hráč touží po větší výhře, zvyšuje sázky a hraje častěji. V této fázi se velmi často uchyluje k osamělé hře, bez přítomnosti společnosti přátel. Hráči se nabízí dvě možnosti, může svůj problém řešit, nebo v hazardním hraní pokračovat. Druhá možnost je pro gamblera horší.

2. Stadium prohrávání

V této fázi hovoříme už o patologickém hráčství. Prohra vyvolá touhu prohrané peníze získat zpět. Střídají se období prohrávání a období pokusů s hrou přestat. Gambler je schopen v průběhu několika hodin do hry investovat vysoké částky peněz. Půjčuje si peníze od přátel, známých, ale také i od příbuzných, kteří nevědí, nač půjčené peníze budou skutečně použity. Dluhy se snaží řešit opět dluhy, např. půjčkami od bank s velmi vysokými úroky. Své hraní skrývá před rodinou a přáteli. Začíná druhé, většinou své blízké osoby, bezdůvodně osočovat. Je neklidný, podrážděný, uzavírá se před světem. Lidem, kterým dluží peníze, se raději vyhýbá. Zanedbává své zdraví a svůj zevnějšek. Rodina, která je nešťastná a zoufalá, se snaží svému blízkému pomoci, patologický hráč však nabízenou pomoc často odmítá se slovy: „Mám vše pod kontrolou, nic se neděje.“ Pokud hráč problém opět neřeší, odmítá léčbu, pokračuje do ještě horšího stadia. Bohužel v mnoha případech pomoc psychiatra vyhledají manželky hráčů, či jiní členové rodiny.

3. Stadium zoufalství

Gambler propadá depresivním stavům, zoufalství a beznaději. Stále více hraje a prohrává. Jako příčinu svého patologického hráčství uvádí druhé, neprávem je obviňuje. Dále si půjčuje vysoké finanční částky na zaplacení dluhů a na opětovné hraní. Dopouští se trestných činů, např. krádeží a podvodů, zpronevěr. Hráč začíná brát členům rodiny doma peníze a cenné předměty, které se dají zpeněžit. Někteří unikají k alkoholu a drogám. Manželství se rozpadají. Nemožnost splácet dluhy bývá také častou příčinou, proč se hráči pokusí o sebevraždu. Uvedené stádium činí gamblera čím dál více nešťastným, hroutí se (Nešpor, 2006, s. 18–19).

Každý se nemusí dostat ze stádia výher až do stádia zoufalství. Jestliže si hráč zavčas uvědomí negativní dopad svého jednání a rozhodne se přestat hrát, je tím více pravděpodobné, že se mu to podaří.

Stadia uzdravování se z patologického hráčství

1. Stadium kritičnosti

Hráč postupně opouští svět fantazií a přijímá realitu, přestává hrát. Na základě vlastního rozhodnutí vyhledá odbornou pomoc. Jeho uvažování je jasnější a odpovědnější. Začíná řešit problémy, které vznikly v průběhu jeho hraní.

2. Stadium znovuvytvoření

Rodinné vztahy se zlepšují, hráč získává zpět důvěru rodiny a přátel. Začíná splácet dluhy. Bývalý hráč se vrací k zálibám, které kvůli hraní opustil. Život hráče začíná být klidnější.

3. Fáze růstu

Bývalý hráč se ani v myšlenkách nevrací zpět k hraní. Řeší problémy, které přináší život. Rozumí nejen druhým lidem, ale také sám sobě. Nachází nový smysl života (Nešpor, 2006, s. 19).

Dráha patologického hráče v mnoha případech stadii uzdravování nepokračuje a končí stadiem zoufalství. Rozhodnutí skončit s hazardním hráčstvím, řešit tento závažný problém by mělo vycházet z vnitřní motivace, z osobního přesvědčení hráče. Bohužel některé rodiny se rozpadnou až poté, kdy se hráč vyléčí. Členové rodiny se nedokáží vyrovnat s trápením, které jim hazardní hráčství již bývalého hráče přineslo.

2.3.7 Rizikové skupiny

Ohrožení jsou všichni, ale někteří více. Nešpor uvádí (1994, s. 19): „Ani problémy s alkoholem ani chorobné hráčství nejsou vrozené. Někteří lidé však jsou ohrožení o něco více a měli by pro být opatrnější.“

➤ **Mladí lidé**

U dětí a dospívajících je riziko vzniku všech závislostí a také patologického hráčství mnohem rychlejší nežli u dospělých osob. Závislost může vzniknout během několika měsíců nebo dokonce týdnů.

➤ **Muži**

Muži hrají více než ženy. S oblibou vyhledávají dobrodružství a extrémní situace. U žen můžeme chápat patologické hráčství jako únik z deprese. Ženy, které hrají hazardní hry, zanedbávají rodinu a výchovu dětí více než muži – hráči.

➤ **Profesionální hráči**

Profesionální hazardní hráč ovládá různé triky a podvody, které mu umožní po určitou dobu vyhrávat. Přesto riziko, že propadne patologickému hráčství, je i u profesionálů značné.

➤ **Nebezpečná povolání**

Mezi nebezpečná povolání patří ta, která jsou vykonávána v prostředí, kde se hazardní hry provozují. Hazardní hře snadno propadnou nejen číšníci, vedoucí a majitelé provozoven společného stravování, ale také např. kuchaři a pomocný personál. Ohroženi jsou podnikatelé, kteří disponují s poměrně velkými finančními prostředky v hotovosti (Nešpor, 1994, s. 19–20).

Velké předpoklady stát se patologickým hráčem mají vrcholoví sportovci, kteří jsou zvyklí na velké dávky adrenalinu a mají relativně hodně peněz, což je základní předpoklad pro hru, a oni jsou navíc soutěživí. Jako příklad patologické závislosti na hazardní hře (ruletě) můžeme uvést bývalého fotbalového útočníka Slavie a později velmi úspěšného trenéra Vlastimila Petržely. Poláček (2009, s. 8–9) v deníku Mladá fronta Dnes ve svém článku uvádí, že roční příjem pana Petržely v době jeho působení v Petrohradě činil až 60

miliónů korun ročně. Za týden dokázal v petrohradských kasinech prohrát pět až šest miliónů korun! Zpočátku nehrál s vidinou zbohatnutí, ale pro radost, kdy vyhraný zápas oslavil ruletou. V této době se dokázal ještě ovládat, po dvou až třech hodinách hraní kasino opouštěl. Později, po návratu do Čech, začal ztrácet sebekontrolu nad svým hraním a začal se stresovat, prohry byly stále vyšší a vyšší. Nastal kolotoč herna, léky, herna, léky – stal se z něj patologický hráč a „feťák“. Tento kolotoč byl zastaven nástupem na léčení v Psychiatrické léčebně Bohnice v Praze.

➤ **Hyperaktivní děti s poruchami pozornosti**

Děti, které trpí syndromem hyperaktivity, dokáží u zábavního automatu „prosedět“ mnoho hodin, aniž by hru přerušily. Přitom ve škole při vyučování jsou neposedné, nepozorné, nedokáží být v klidu. Ačkoli hyperaktivní děti s poruchami pozornosti (ADHD) hrají jen na zábavních automatech, zvykají si na prostředí heren a hazardní hráči se pro ně stávají negativním modelem.

➤ **Ostatní rizikové skupiny**

Hazardním hráčstvím mohou být dále ohroženi lidé, kteří jsou nezaměstnaní, děti a mladí lidé, kteří jsou neúspěšní ve škole, citově strádající děti, závislí na alkoholu a další, kterým se v životě právě nedaří. Ohroženi jsou v určité míře prakticky všichni, nikdo nemá jistotu, že hře nepropadne (Nešpor, 1994, s. 20–21).

2.3.8 Rizika hazardních her

Patologické hráčství představuje, mimo jiné, také riziko pro tělesné zdraví. Stres spojený s hazardní hrou, časté vyčerpání a napětí ohrožují činnost srdce. Zhoršovat se mohou i další choroby, které souvisejí se stresem, např. vysoký krevní tlak, vředová onemocnění žaludku a dvanáctníku, cukrovka, střevní nemoci. Dlouhé hodiny strávené u hracích automatů působí nepříznivě na pohybové ústrojí. Mnoho hráčů v průběhu hry vykouří několik desítek cigaret, nadměrně konzumuje alkoholické nápoje, užívá drogy, nedodržuje správnou životosprávu (Nešpor, 1996, s. 19).

Podle Vágnerové (1999, s. 312) závislost na hře představuje také sociální důsledky závislosti na hře. Patologické hráčství je společností odmítáno, odsuzováno, dochází k narušení mezilidských vztahů, vážné komunikace. Závislost na hře se stala pro hráče hlavní prioritou v jeho životě. Rodinu, přátele podvádí, lže jim, půjčuje si od nich peníze, které nevrací, ztrácí jejich důvěru. Jedním z neblahých důsledků je ztráta motivace k práci jak ve škole, tak i v zaměstnání. Dochází k ohrožení profesní role. Výkony ve škole i v zaměstnání jsou oslabeny, hráč nedokáže odolat nutkání ke hře, začne se dopouštět majetkové trestné činnosti a zanedbávat školu nebo zaměstnání. Posléze bývá ze zaměstnání propuštěn nebo je vyloučen ze školy.

2.3.9 Léčba

Většina hráčů se rozhodne pro léčbu patologického hráčství pod tlakem, manželky hrozí rozvodem, rodiče vyhozením z domu, pokud se nepůjdou léčit. Vlastní motivace bývá minimální, je to postoj, *kteřý se dá nejlépe vyjádřit slovy*, „aby se vlk nažral a koza zůstala celá.“ Mnozí z hazardních hráčů si až v průběhu hospitalizace v plné míře uvědomí důsledky dalšího hraní a motivaci postupně získají.

Možnosti léčby

- Člověk, který je závislý na hazardních hrách, by měl vyhledat **psychologa** či **psychiatra**, který se specializuje na léčbu závislostí.
- **Ambulantní léčba**, u lehčích případů probíhá 1 × týdně. Doporučována jsou zařízení, která jsou blízko bydliště hráče.

➤ **Intenzivnější léčba probíhá** formou několikaměsíční **ústavní léčby**, která je doporučována pro pacienty s těžkou závislostí, kde ambulantní léčba nestačí. Specializovanou péči nabízí většina psychiatrických léčeben po celé republice, které mají oddělení pro léčbu závislostí. Léčba zahrnuje individuální a skupinové terapie, nácvik relaxačních technik, práce s rodinou apod. Velkým přínosem pro patologické hráče jsou jejich vlastní programy. Mezi tyto programy patří pravidelné středeční skupiny a pondělní setkání Anonymních hráčů v pavilonu č. 35 (oddělení léčby závislostí) v Psychiatrické léčebně Bohnice v Praze (Nešpor, 2006, s. 77).

Těchto setkání se mohou zúčastnit ti, u kterých léčba právě probíhá, ti, kteří léčbu již ukončili, ale také lidé, kteří jsou zde poprvé a chtějí svůj problém řešit. Tato setkání jsou vedena odborníkem v Psychiatrické léčebně v Bohnicích, MUDr. Nešporem. Při těchto setkáních si hráči navzájem sdělují různé zážitky, poznatky, které se vztahují k patologické hře. Např. jak vysokou finanční hotovost musí mít při sobě, aby šli hrát, co je přimělo hrát hazardní hru, jak zvládají touhu po hře, tzv. bažení (craving), jaký je současný život bez hazardní hry apod. Účastníci se oslovují křestními jmény, zachování mlčenlivosti je přirozené. Pozoruhodné na těchto setkáních je, že všichni zúčastnění (mladí lidé, starší lidé, muži, ženy, podnikatelé, manuálně zaměstnaní, státní zaměstnanci atd.) se k sobě chovají přátelsky, navzájem se podporují, o svých problémech hovoří bez ostychu, zcela otevřeně, osobnost MUDr. Nešpora zcela respektují a váží si jej.

➤ **Pouústavní léčba** pokračuje léčením ambulantním. Člověk se ze své závislosti nikdy nevyléčí, je zapotřebí celoživotní abstinence, buď nehraje a žije normálně, anebo hraje a má neustále problémy. Abstinence vyžaduje významně a trvale změnit styl života ve všech oblastech (Nešpor, 2006, s. 77–78).

Jako jeden z mnoha léčebných prostředků uvádí Nešpor (1994, s. 101) jógu. Hazardní hráč je vystaven nadměrnému stresu. Trpí jeho pohybová soustava. Žije ve značném psychickém napětí. Jóga mu pomůže uvolnit se a posílit jeho svaly, které jsou ochablé dlouhým vysedáváním u automatů nebo karetních stolků. Pomůže mu také najít ztracenou duševní vyrovnanost. Do jeho hroutícího se zmateného a chaotického světa vnáší postupně řád a harmonii. Jógové postupy pomohou hráči zvládnout podrážděnou vyčerpanost. Významný je i faktor, že při cvičení jógy přichází hráč do kontaktu s lidmi, kteří hazardně nehrají ani nadměrně nekonzumují alkohol.

2.3.10 Prevence

Prevence problémů působených hazardní hrou je celospolečenským problémem. Z toho vyplývá spolupráce různých složek společnosti: rodiče, škola, vrstevníci, lékaři, psychologové, úřady, sdělovací prostředky, zájmové a sportovní organizace mládeže, pedagogicko-psychologické poradny, policie, osoby v rozhodovací sféře atd.

Prevence na úrovni jednotlivce

Podle Nešpora (2006, s. 93) především sám hazardně nehrať. Jedinec slouží tak druhým jako pozitivní model a svými penězi nepřispívá k rozvoji průmyslu hazardních her. Upozornit před riziky hazardní hry své přátele a známé, kteří právě od vás varování přijmou mnohem lépe než od někoho jiného. Ty vrstevníky, kteří mají problémy s hazardní hrou, můžete informovat o tom, kde hledat odbornou pomoc. Dále je doporučováno vyhýbat se hazardním hrám i prostředím, kde se provozují, a nenosit u sebe větší částky peněz, žádný alkohol a drogy, zejména ne v rizikovém prostředí.

Prevence na úrovni rodiny

Rodičům je doporučováno získat důvěru svého dítěte a věnovat mu dostatek času. Je vhodné opatřit si o hazardním hráčství dostatek informací, aby rodiče byli uvedeni do problému. Pro děti a mládež jsou vhodné různé sportovní a zájmové aktivity, každodenní povinnosti v rámci rodiny, aby se nenudily. Rodiče by měli být pro své děti dobrým vzorem. Děti učit asertivnímu jednání umět odmítnout pozvání k hazardní hře. Rodiče by měli vědět, jak jejich děti tráví volný čas a s kým. Děti vést k zodpovědnému hospodaření s penězi. Posilovat sebevědomí dítěte a oceňovat jeho opravdové snažení. Namísto je spolupráce se školou a s dalšími dospělými, ve výchově být jednotní. Pokud se objeví první signály hazardní hry, je nutné okamžitě a razantně jednat, vyhledat profesionální pomoc. Čím dříve se začne problém řešit, tím je to snazší.

Prevence na úrovni školy

Hazardní hru v prostorách školy ani v jejím sousedství netolerovat. Prevenci problémů působených hazardní hrou je vhodné integrovat do „Minimálního preventivního programu k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže“, program je třeba realizovat dlouhodobě v souladu s výchovou ke zdravému životnímu stylu. Učit žáky zvládání sociálních vztahů a stresových situací. Vytvořit nabídku volnočasových aktivit dle zájmu žáků. Důležitá je také včasná odborná pomoc.

Prevence na úrovni zaměstnavatele

V naší společnosti zaměstnavatelé svým zaměstnancům, kteří jsou patologickými hráči, příliš mnoho pozornosti nevěnují. Často o problému svého zaměstnance ani nevědí. Ovšem patologický hráč, jehož pracovní zařazení umožňuje nakládat s finančními prostředky, je jako časovaná bomba a může zapříčinit velké ekonomické škody. Často takový zaměstnanec dostane podmínku, že pokud se nepůjde léčit, dostane výpověď.

Prevence ve sdělovacích prostředcích

Média by měla ve větší míře upozorňovat na negativní důsledky hazardního hráčství. Uvádět pravdivé příběhy patologických hráčů jako varování, kam až může člověka hazardní hra dovést. Určitě by se sdělovací prostředky neměly propůjčit jakékoliv reklamě hazardních her.

Prevence a společnost

Osoby v rozhodovací sféře by měly nekompromisně prosazovat zákony, které snižují poptávku po hazardní hře a snižují její dostupnost. Důsledně a častěji provádět kontroly dodržování zákazu hazardní hry nezletilých jedinců. Bohužel to se v naší společnosti neděje (Nešpor, 2006, s. 93–94).

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Cíl praktické části a účel průzkumu

Cílem praktické části je popsat a analyzovat aktuální situaci v oblasti hazardního hráčství u žáků Střední odborné školy a Středního odborného učiliště v České Lípě, ul. 28. října. Cílem průzkumu je rovněž zjistit, zda primární prevence hazardního hráčství ze strany školy je adekvátní, také zjistit názor, postoje pedagogů k situaci hazardního hráčství žáků školy. Účelem průzkumu je zjistit aktuální situaci v oblasti hazardního hráčství u žáků školy (např. podíl žáků, kteří hráli/hrají hazardní hry o peníze, druhy hazardních her, sociálně patologické jevy související s hazardním hráčstvím apod.) včetně úrovně primární prevence. Výsledky průzkumu budou využity k posílení prevence sociálně patologických jevů, konkrétně hazardního hráčství, na střední odborné škole a středním odborném učilišti.

3.2 Stanovení předpokladů průzkumu

1. Předpokládáme, že osobní zkušenost s hazardní hrou má 40–50 % respondentů (ověřováno pomocí dotazníku – otázkou č. 1).
2. Předpokládáme, že hra na tzv. výherních automatech se vyskytuje u 60–70 % žáků, kteří mají osobní zkušenost s hazardním hráčstvím (ověřováno pomocí dotazníku – otázkou č. 11d).
3. Předpokládáme, že více než 70 % respondentů, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, nebude považovat hazardní hráčství za problém (ověřováno pomocí dotazníku – otázkou č. 18, č. 19, č. 20, č. 21, č. 22, č. 23, č. 24, č. 25).
4. Předpokládáme, že primární prevence hazardního hráčství ze strany školy je adekvátní (ověřováno pomocí dotazníku otázkou č. 26, č. 27, č. 28, č. 29 a pomocí rozhovoru otázkou č. 4, č. 5, č. 6, č. 7, č. 8).

3.3 Použité metody

Pro ověření stanovených předpokladů (viz kapitola č. 3.2) a dosažení cíle průzkumu (viz kapitola č. 3.1) byly použity dvě metody – dotazník a rozhovor, pomocí nichž byla získávána potřebná data.

Dotazník a jeho struktura

Jako stěžejní byla zvolena explorativní metoda, která je vhodná k hromadnému získávání údajů o velkém počtu odpovídajících respondentů – nestandardizovaný anonymní dotazník. Dalšími důvody, proč byla zvolena dotazníková metoda, je snadnost jeho administrace a možnost získaná data kvantifikovat a posléze velké množství dat počítačově zpracovat. Návratnost dotazníku byla 100 % (viz kapitola č. 3.5).

Cílem této metody bylo získání potřebných informací od dotazovaných respondentů prostřednictvím záměrně cílených otázek. Dotazník byl tvořen 29 otázkami z velké části vlastní konstrukce. Dále byly použity určité modifikované otázky, které uvádí Nešpor (2006, s. 126–128) v dotazníku na patologické hráčství „South Oaks Gambling Screen“. Dotazník se skládal z 20 otázek uzavřených a 9 otázek polouzavřených. Vzor dotazníku je součástí přílohy části práce (viz příloha č.1).

V úvodní části dotazníku byla mimo jiné uvedena informace o autorovi dotazníku, jeho jméno, dále smysl dotazníku a význam respondentových odpovědí. Součástí úvodní části byla rovněž stručná instrukce, jak dotazník vyplňovat, a poděkování respondentovi za spolupráci. Druhá část dotazníku obsahovala vlastní otázky. Otázky tvořily 4 tematické okruhy, při jejichž tvorbě jsme vycházeli ze záměru, cíle průzkumu a stanovených předpokladů.

Úkolem první, úvodní otázky bylo získat aktuální vzorek respondentů, kteří často nebo někdy hráli hazardní hry o peníze. Respektive provést selekci respondentů, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou. Tito respondenti, dle instrukce v dotazníku, pokračovali ve vyplňování dotazníku. V prvním okruhu otázek byly rovněž uvedeny otázky identifikační, např. pohlaví, věk, typ oboru a ročník, dále průměrný prospěch ve škole, které měly charakterizovat zkoumaný vzorek respondentů.

Druhý okruh otázek popisoval sociální prostředí respondentů. Zajímala nás rodina, ve které respondenti žijí. Zda se jedná o rodinu úplnou či neúplnou nebo rodinu bez vlastních rodičů (např. dětský domov, prarodiče apod.). Dále jsme zkoumali, jak respondenti vnímají postavení své rodiny ve společnosti dle rodinného příjmu a jak dalece jsou závislí na příjmech rodiny.

Zvláště významnou část průzkumu tvořily otázky třetího okruhu, které byly zaměřené na respondenta v souvislosti s hazardním hráčstvím. V první řadě jsme zkoumali, jaký druh hry o peníze respondenti ve svém životě hráli (např. karty, hru v kostky, výherní automaty, hazard na internetu, výherní terminály apod.). Dále v kolika letech hráli poprvé, s jakým největším množstvím peněz hráli v jednom dni, kde převážně hrají, měl-li někdo z jejich okolí problém s hazardní hrou, zda měli někdy pocit, že jim hra působí problémy apod. Součástí tohoto okruhu byly otázky, které se týkaly respondentů a hazardní hry v souvislosti s vybranými sociálně patologickými jevy. Zajímalo nás, zda užívají respondenti psychoaktivní látky (kouření, užívání alkoholu, ostatní drogy), jestli se dopustili kvůli hře nezákonného činu, zda zameškali školu kvůli hře, zda lhali v souvislosti s hrou.

Čtvrtý, poslední okruh otázek byl zaměřen na úroveň primární prevence hazardního hráčství na střední odborné škole a středním odborném učilišti z pohledu respondentů, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou. Zkoumali jsme, zda pedagogové hovoří s respondenty na téma hazardní hráčství, v kterém vyučovacím předmětu, je-li nabídka zájmových činností ve škole po vyučování dostačující, zda se ve škole nachází „něco“, co by respondenty upozornilo na negativní vliv hazardního hráčství, s kterým pedagogickým pracovníkem (učitelem) by respondenti řešili problém týkající se hazardního hráčství apod.

Rozhovor a jeho struktura

Explorativní metoda, polostandardizovaný rozhovor, byla zvolena jako doplňková metoda průzkumu. Vzhledem ke skutečnosti, že metoda rozhovoru je vhodná pro menší vzorek respondentů, byla určena k získání dat nezbytných k ověření stanovených předpokladů a cíle průzkumu od 9 respondentů – pedagogických pracovníků. Dalším důvodem, které nás vedly k volbě metody rozhovoru, byla možnost získat od pedagogů osobní, popřípadě důvěrné odpovědi prostřednictvím bezprostřední verbální komunikace.

Cílem rozhovoru bylo rovněž hlubší proniknutí do postojů a názorů, které pedagogové prezentují v souvislosti s hazardním hráčstvím žáků školy. V rozhovoru byly respondentům nabídnuty alternativy odpovědí, ale poté jsme od respondentů žádali objasnění anebo vysvětlení.

Obsah rozhovoru tvořilo 8 otázek (viz příloha č.2), na které se nám dostávaly jednak konkrétní odpovědi, ale také postoje a názory, které rovněž směřovaly ke zjištění názorů a postojů k aktuální situaci v oblasti hazardního hráčství u žáků školy. Otázkami bylo zkoumáno, zda se respondent domnívá, že žáci naší školy mají osobní zkušenost s hazardním hráčstvím, kolik procent žáků hraje hazardní hry. Záměrem otázky č.3 bylo též zjištění názoru respondenta, jaký druh her u žáků převažuje. V souvislosti s prevencí byla zařazena otázka na téma, zda respondent hovoří s žáky na téma hazardní hráčství, zda se mu někdy některý žák svěřil s problémy, které se týkaly hazardního hráčství, a jakým způsobem s žákem tento problém řešili. Úkolem závěrečných dvou otázek bylo zjištění, zda prevence vůči hazardnímu hráčství ze strany školy je adekvátní a případně jaká řešení respondent navrhuje, jestliže prevence není adekvátní, nebo k jejímu posílení. V rozhovoru bylo využito kombinace otázek uzavřených (např. otázka č. 1) a otázek otevřených (např. otázka č. 8).

3.4 Popis zkoumaného vzorku

Pro realizaci části průzkumu, v níž byla aplikována dotazníková metoda, byli vybráni žáci Střední odborné školy a Středního odborného učiliště v České Lípě, ul. 28. října 2707, budovy C a E. Tato škola je v podvědomí mnoha obyvatel, a to nejenom Českolipska, známa jako tzv. „uranové učiliště“, respektive Střední odborné učiliště čs. uranového průmyslu, kde se pro svoji profesi dříve připravovali převážně budoucí zámečníci, obráběči kovů, elektrikáři apod. v průběhu předchozích dvanácti let v rámci optimalizace bylo provedeno sloučení Středního odborného učiliště čs. uranového průmyslu s několika dalšími školami, mezi které patřily:

- Integrovaná střední škola technických řemesel a Učiliště Česká Lípa, Tovární,
- Integrovaná střední škola, Česká Lípa, Svojsíkova,
- Střední odborné učiliště oděvní a Učiliště Cvikov, Čs. armády,
- Střední odborné učiliště, Česká Lípa, Palackého náměstí.

K průzkumu dotazníkovou metodou byla vybrána nesourodá skupina žáků, chlapců i dívek, těchto učebních a studijních oborů:

- dvouletý učební obor Provoz společného stravování – 1. ročník,
- dvouletý učební obor Zpracování dřeva – 2. ročník,
- tříletý učební obor Číšník – servírka – 2. ročník,
- tříletý učební obor Strojní mechanik – 3. ročník,
- čtyřletý studijní obor Mechanik – elektronik – 1. ročník,
- čtyřletý studijní obor Provozní technika – 3. ročník.

Z uvedeného přehledu respondentů je viditelné, že se jedná o dospívající mládež (adolescenty) ve věku 15–21 let. Skutečnost, že dospívající mládež dává přednost intenzivním prožitkům, s oblibou riskuje, má potřebu neodkladného uspokojení a riziko vzniku všech závislostí, včetně patologického hráčství, je mnohem rychlejší než u dospělých osob, byla jedním z argumentů volby uvedeného vzorku respondentů. Další okolností, která zejména přispěla k výběru výše uvedeného vzorku respondentů, byl fakt, že mnohé zkoumané respondenty připravují z odborného hlediska jako učitelka odborných předmětů pro jejich budoucí profesi. Zkoumaný vzorek respondentů, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, představoval 63 žáků.

Pro realizaci části průzkumu, v níž byla aplikována metoda rozhovoru, která tvořila doplňující metodu, bylo vybráno 9 pedagogů Střední odborné školy a Středního odborného učiliště v České Lípě, ul. 28. října 2707, budovy C a E.

Strukturu uvedeného vzorku respondentů tvořili vyučující předmětů český jazyk a literatura, matematika, německý jazyk, občanská nauka, odborný výcvik, technologie, výpočetní technika, dále výchovný poradce a metodik prevence sociálně patologických jevů. Všichni respondenti uvedeného vzorku zastávají současně i postavení třídního učitele. Mimoto s uvedenými pedagogy rovněž velmi úzce spolupracujeme v průběhu výchovně vzdělávacího procesu.

3.5 Průběh průzkumu

Průzkum dotazníkovou metodou probíhal v kmenových třídách vybraných učebních oborů (viz kapitola č. 3.4) v budově C a E v průběhu měsíce března 2010. Ve třech třídách byla administrace dotazníku realizována autorkou práce. Administrací ve zbývajících třech třídách byli pověřeni třídní učitelé těchto tříd, kteří byli obeznámeni s obsahem a způsobem vyplňování dotazníku žáky.

V každé třídě byla žákům nejprve podána ústní informace o autorovi dotazníku, smyslu dotazníku a významu respondentových odpovědí. Dále byli respondenti instruováni, jakým způsobem mají dotazník vyplňovat. Vyplňování dotazníků respondenty bylo provedeno bez možnosti vzájemného kontaktu mezi sebou v časovém intervalu 15–20 minut a nečinilo respondentům podstatný problém. Přestože vyplňování dotazníků bylo anonymní, 3 respondenti dotazník podepsali. Tímto připomínáme, že se všemi osobními daty, které byly v průběhu průzkumu získány, bylo nakládáno v souladu s platným zákonem č. 101/2000 Sb. na ochranu osobních dat. Celkem bylo rozdáno 120 dotazníků, z nichž všech 120 dotazníků bylo odevzdáno zpět autorce práce. Tudíž návratnost dotazníků byla 100 %.

Z celkového počtu 120 dotazníků v otázce č. 1 (viz kapitola č. 3.6, tabulka č. 1a, graf č. 1), kde byl respondent tázán, zda hraje hazardní hry o peníze, označilo odpověď „často“ nebo „někdy“ celkem 63 respondentů. Uvedený vzorek respondentů, respektive žáci, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou o peníze, pokračoval ve vyplňování dotazníku. V dalším analytickém zpracování zjištěných údajů bylo tudíž vycházeno z počtu 63 respondentů.

Průzkum, v němž byla aplikována metoda rozhovoru, probíhal rovněž v prostorách budovy E a C přímo v kabinetech jednotlivých pedagogických pracovníků, tedy v prostředí jim důvěrně známém, bez přítomnosti jiných osob. Rozhovory s respondenty probíhaly jednak v době velké přestávky anebo v hodinách, ve kterých respondenti neplnili přímou pedagogickou povinnost, v období první poloviny měsíce dubna 2010. Za pozitivní u všech rozhovorů můžeme označit atmosféru, za které rozhovory probíhaly – atmosféru otevřenosti a nezávazné komunikace.

V úvodní části rozhovoru byl každému pedagogovi vysvětlen záměr rozhovoru a rovněž mu byla zdůrazněna informace, která se týkala zachování jeho anonymity v souvislosti s průzkumem, s jehož cílem byl pedagog seznámen. Registrace každého rozhovoru byla realizována písemným zápisem a odpovědi na kladené otázky byly zaznamenány zpravidla po jejich skončení.

Jelikož se verbální vyjádření u různých pedagogů lišilo, bylo nezbytné získané odpovědi třídit a kategorizovat do obecnějších kategorií. U otázky č. 3, ve které byl respondent tázán, „jaký druh hazardních her u žáků převažuje,“ bylo nutné pro upřesnění uvést konkrétní názvy hazardních her.

3.6 Výsledky průzkumu a jejich interpretace

Data získaná šetřením byla vkládána do počítače a zpracována pomocí programu Excel. Ke každé otázce byla zpracována tabulka, některé otázky byly navíc doplněny grafem se statistickými údaji. Tabulky jsou rozděleny na chlapce a dívky. Každá tabulka je doplněna slovním popisem výsledků – komentářem, kde se zamýšlíme nad příčinami výsledků, upozorňujeme na chyby a vyjadřujeme se, zda se stanovené předpoklady potvrdily či nepotvrdily.

Dotazníková metoda

Tabulka č. 1a: Složení respondentů podle zkušenosti s hazardní hrou (otázka č. 1)

Složení respondentů	Počet
Oslovení respondenti	120
Zkušenost s hazardní hrou (často, někdy)	63
Nikdy hazardně nehrálo	57

Graf č. 1: Složení respondentů podle zkušenosti s hazardní hrou (otázka č. 1)

Z celkového počtu 120 dotazníků, které byly žákům rozdány v otázce č. 1, kde byl respondent tázán, zda hraje hazardní hry o peníze, označilo odpověď „často“ nebo „někdy“ celkem 63 respondentů (viz tabulka č. 1a), tj. 52 % žáků (viz graf č.1). Uvedený vzorek respondentů, respektive žáci, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou o peníze, pokračoval ve vyplňování dotazníku a byl dále zkoumán. Nikdy hazardní hru o peníze nehrálo 57 žáků, tj. 48 %. Předpoklad, že osobní zkušenost s hazardní hrou má 40–50 % žáků ze zkoumaného vzorku respondentů, se nepotvrdil, přesto můžeme konstatovat, že odchylka 2 % od stanoveného předpokladu je nepatrná.

Domníváme se, že počet žáků, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou o peníze, je ve skutečnosti větší, zejména těch žáků, kteří hrají „často“. Někteří žáci, kteří hrají „často“, popřípadě jsou patologickými hráči, se za tento fakt stydí, proto raději uvedou, že nikdy nehráli.

Tabulka č. 1b: Složení respondentů, kteří hrají „často“ nebo „někdy“, pohlaví respondentů (otázka č. 1 a č. 2)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Často	8	0	8	13 %	0 %	13 %
Někdy	41	14	55	65 %	22 %	87 %

Jak již byla uvedeno (viz kapitola č. 3.5), zkoumaný vzorek respondentů, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou o peníze, tvořili žáci, kteří v dotazníku označili v otázce č. 1 odpověď „často“ nebo „někdy“. Z celkového počtu žáků, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, 8 žáků, tj. 13 %, hraje „často“ a 55 žáků, tj. 87 %, hraje „někdy“ (viz tabulka č. 1b). Z uvedeného přehledu je viditelné, že 78% zastoupení chlapců (49), kteří hrají hazardní hry o peníze, je více než čtyřnásobně vyšší než 22% zastoupení dívek (14). Tímto se nám potvrzuje fakt, který uvádí Nešpor (1994, s. 19–20), že muži hrají více než ženy a s oblibou vyhledávají dobrodružství a extrémní situace.

Tabulka č. 2: Věk respondentů (otázka č. 3)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
15 let	4	0	4	6 %	0 %	6 %
16 let	14	4	18	22 %	6 %	29 %
17 let	15	7	22	24 %	11 %	35 %
18 let	11	3	14	17 %	5 %	22 %
19 let	5	0	5	8 %	0 %	8 %

Tabulka č. 2 ukazuje, že věk respondentů je zastoupen v rozmezí od 15 do 19 let. Ve zkoumaném vzorku pak 17letí žáci mají nejvyšší zastoupení (22 žáků, tj. 35 %), a to jak u chlapců, tak i u dívek. Nejmenší podíl ve zkoumaném vzorku respondentů (63) tvoří 15letí žáci (4 žáci, tj. 6 %), přičemž zastoupení dívek v této věkové skupině je nulové.

Tabulka č. 3: Ročník, který respondenti studují (otázka č. 4)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
První	27	3	30	43 %	5 %	48 %
Druhý	8	9	17	13 %	14 %	27 %
Třetí	14	2	16	22 %	3 %	25 %

Dále jsme zkoumali ročník, který respondenti v době průzkumu studovali. Tento údaj nás zajímal zejména v souvislosti s prevencí hazardního hráčství. Jak vyplývá z tabulky č. 3, žáci prvního ročníku tvoří téměř polovinu (48 %) těch, kteří hrají hazardní hry o peníze. Toto zjištění nás utvrzuje v tom, že hovořit s žáky na téma „Zdravý způsob života“, konkrétně o nebezpečí pro člověka a společnost, které vzniká ze závislosti na hazardních hrách, seznamovat žáky s možnostmi prevence tohoto jevu, je zapotřebí již od počátku prvního ročníku.

Tabulka č. 4: Typ oboru, který respondenti ve škole studují (otázka č. 5)

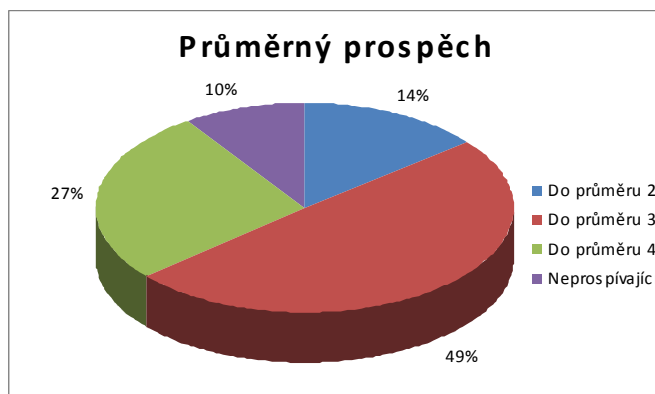
Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Učební/dvouletý	6	2	8	10 %	3 %	13 %
Učební/tříletý	24	12	36	38%	19%	57%
Studijní/čtyřletý	19	0	19	30 %	0 %	30 %

Více než polovina (36 žáků, tj. 57 %) dotazovaných respondentů studuje ve škole tříletý učební obor, který je zakončen závěrečnou zkouškou z odborných předmětů. Struktura žáků, kteří studují tříletý učební obor, je v současné době velice různorodá, složení tvoří jak žáci se speciálně vzdělávacími potřebami, tak i žáci, kteří na základní škole dosahovali výborných výsledků. Výjimkou nejsou žáci, kteří jsou absolventy jiných středních škol a středních odborných učilišť.

Dvouletý učební obor, který je zastoupen pouze 8 žáky, tj. 13 %, studují z velké míry žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, tzn. žáci zdravotně postižení (např. mentálně postižení, s vývojové poruchami učení a chování), zdravotně znevýhodnění (např. dlouhodobě nemocní) a žáci sociálně znevýhodnění (např. žáci z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením).

Tabulka č. 5: Průměrný prospěch respondentů ve škole (otázka č. 6)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Do průměru 2	5	4	9	8 %	6 %	14 %
Do průměru 3	22	9	31	35 %	14 %	49 %
Do průměru 4	16	1	17	25 %	2 %	27 %
Neprospívající	6	0	6	10 %	0 %	10 %

Graf č. 2: Průměrný prospěch respondentů ve škole (otázka č. 6)

Z tabulky č. 5, jež prezentuje průměrný prospěch respondentů, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, vyplývá, že prakticky polovina (31) žáků je klasifikována do průměru tři, což představuje z celkového počtu respondentů 49 %, naopak nejnižší zastoupení (10 %) tvoří neprospívající žáci (viz graf č. 2), přičemž zastoupení dívek je 0 %. Devět žáků, jejichž průměrný prospěch ve škole je do průměru 2, představuje druhé nejnižší zastoupení (14 %).

Tabulka č. 6: Úplnost rodiny respondenta (otázka č. 7)

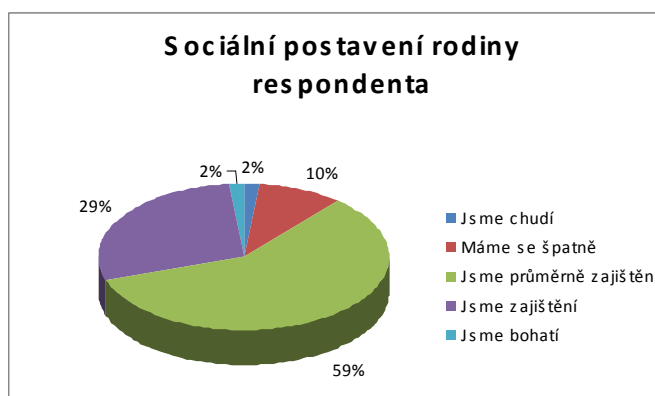
Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
S oběma rodiči vlastními	25	5	30	40 %	8 %	48 %
S oběma rodiči, jeden z rodičů je nevlastní	15	6	21	24 %	10 %	33 %
S jedním vlastním rodičem	6	3	9	10 %	5 %	14 %
Jiná rodina	3	0	3	5 %	0 %	5 %

Rodina představuje typ sociální skupiny, která poskytuje nenahraditelné prostředí pro duševní vývoj jedince. Rodinné prostředí výrazně ovlivňuje všechny stránky jedince od nejútlejšího věku až po dospělost. Jestliže je rodinné prostředí narušené, mohou se objevit poruchy hodnotové orientace a morálního charakteru jedince. Absence matky v neúplné rodině zhorší většinou situaci z hlediska výchovy. Jestliže chybí otec, zhorší se nejen výchovné působení na jedince, ale i finanční zabezpečení rodiny. Také v rodině, kde je jeden rodič vlastní a jeden nevlastní, bývá výchova dětí komplikovaná a mohou nastat konflikty uvnitř partnerských vztahů a uvnitř nové rodiny. V rodině, kde výchovu zabezpečují prarodiče, může nastat relevantní generační problém (Pešatová, 2007, s. 222–227).

V otázce č. 7 bylo zkoumáno, v jaké rodině respondent žije. Třicet respondentů, tj. 48 % žije s oběma rodiči vlastními, tzn. ve formální jádrové úplné rodině. Z celkového počtu respondentů (63) 21 žáků, tj. 33 %, žije v rodině, kde jeden z rodičů je nevlastní, a 9 žáků, tj. 14 %, žije v rodině neúplné, tzn. pouze s jedním vlastním rodičem. Nejnížší zastoupení (3 žáci, tj. 5 %) představuje „jiná rodina“, kde ve dvou případech byl uveden dětský domov a v jenom případě jiní příbuzní (prarodiče).

Tabulka č. 7: Sociální postavení rodiny respondenta ve společnosti (otázka č. 8)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Jsme chudí	1	0	1	2 %	0 %	2 %
Máme se špatně	5	1	6	8 %	2 %	10 %
Jsme průměrně zajištění	30	7	37	48 %	11 %	59 %
Jsme zajištění	12	6	18	19 %	10 %	29 %
Jsme bohatí	1	0	1	2 %	0 %	2 %

Graf č. 3: Sociální postavení rodiny respondenta ve společnosti (otázka č. 8)

Otázkou č. 8 jsme zkoumali, jak dalece respondenti vnímají postavení své rodiny ve společnosti dle rodinného rozpočtu. S přihlédnutím ke skutečnosti, že uvedené možnosti odpovědí, např. „jsme chudí“, mohou být chápány jako subjektivní, doplnili jsme tyto možnosti orientačními finančními částkami (viz příloha č. 1, otázka č. 8). Z výše uvedených údajů (viz tabulka č. 7, graf č. 3) se můžeme domnívat, že nadpoloviční většina respondentů (37 žáků, tj. 59 %) vnímá postavení své rodiny ve společnosti jako průměrné, tzn. že společný příjem rodiny za kalendářní měsíc představuje přibližně 20 000 – 40 000 Kč. Pouze 1 chlapec (2 %) z celkového množství respondentů označil odpověď „jsme chudí“, tzn. méně jak 10 000 Kč, stejné zastoupení představuje i odpověď „jsme bohatí“, tzn. více jak 60 000 Kč.

Tabulka č. 8: Závislost respondentů na příjmech rodiny (otázka č. 9)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Plně závislí na příjmech rodiny	22	6	28	35 %	10 %	44 %
Částečně závislí na příjmech rodiny, chodí na brigády	24	8	32	38 %	13 %	51 %
Vydělávají a veškeré náklady si hradí z vlast. finančních prostředků	3	0	3	5 %	0 %	5 %

Celkem 32 ze všech dotazovaných respondentů, tedy 51 % žáků a žákyň, je částečně závislých na příjmech rodiny a chodí na brigády. Z pedagogické praxe je nám známo, že např. žáci učebních oborů Číšník – servírka a Provoz společného stravování chodí na brigády nejenom o víkendech, ale také po vyučování, ovšem někteří také i v době vyučování. Místem, kde vykonávají brigády, bývají nejčastěji provozovny veřejného stravování (restaurace, kavárny, bary apod.), dále supermarkety, čerpací stanice apod. Někteří žáci, převážně chlapci, naleznou uplatnění ve stavebnictví a v oblasti tzv. „černých řemesel“ jako např. zámečníci. Plně závislých respondentů na příjmech rodiny představuje vzorek 28 respondentů (44 %). Pouze 3 respondenti (5 % chlapců) jsou odkázáni sami na sebe, tzn. že veškeré náklady si hradí z vlastních finančních prostředků, které si musí zabezpečit sami.

Tabulka č. 9a: Využití volného času – sport (otázka č. 10 a)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	20	6	26	32 %	10 %	41 %
Ne	29	8	37	46 %	13 %	59 %

Tabulka č. 9 b: Využití volného času – poslech hudby (otázka č. 10 b)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	36	11	47	57 %	17 %	75 %
Ne	13	3	16	21 %	5 %	25 %

Tabulka č. 9 c: Využití volného času – četba (otázka č. 10 c)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	3	2	5	5 %	3 %	8 %
Ne	46	12	58	73 %	19 %	92 %

Tabulka č. 9 d: Využití volného času – internet, webové stránky (otázka č. 10 d)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	32	11	43	51 %	17 %	68 %
Ne	17	3	20	27 %	5 %	32 %

Tabulka č. 9 e: Využití volného času – počítačové hry (otázka č. 10 e)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	35	3	38	56 %	5 %	60 %
Ne	14	11	25	22 %	17 %	40 %

Tabulka č. 9 f: Využití volného času – sledování televize (otázka č. 10 f)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	23	8	31	37 %	13 %	49 %
Ne	26	6	32	41 %	10 %	51 %

Tabulka č. 9 g: Využití volného času – jiná činnost (otázka č. 10 g)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	12	7	19	19 %	11 %	30 %
Ne	37	7	44	59 %	11 %	70 %

Z uvedeného přehledu využití volného času respondentů vyplývá, že většina žáků (47 žáků, tj. 71%) poslouchá ve volném čase hudbu (viz tabulka č. 9b). Poslech hudby a možnost zábavy jsou charakteristickými znaky dospívající mládeže. Mládež s oblibou navštěvuje různé hudební festivaly, koncerty, diskotéky, bary, kde hudba představuje hlavní výplň zábavy. Doslova na každém kroku mladí lidé poslouchají hudbu prostřednictvím MP3, MP4 přehrávačů a mobilních telefonů. Velmi populárními pro mnohé dospívající se staly internetové stránky YouTube, kde mohou poslouchat téměř jakýkoliv hudební žánr. Domníváme se, že poslech hudby prostřednictvím DVD, televizních a rozhlasových přijímačů není pro respondenty tak zajímavý.

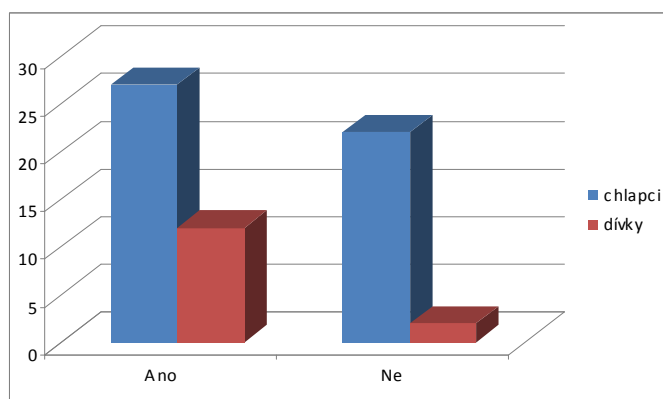
Druhé největší zastoupení představuje internet, webové stránky (viz tabulka č. 9 d). Celkem 43 respondentů, tj. 63 %, využívá volný čas prací na počítači, respektive na internetu. S prací na počítači, internetem úzce souvisí i hraní počítačových her (viz tabulka č. 9e), které uvádíme ve způsobu trávení volného času respondentů (38 žáků, tj. 60 %) na třetím místě.

Bohužel nejméně se dotazovaní respondenti ve svém volném čase věnují četbě. Pouze 5 žáků, tj. 8 % (viz tabulka č. 9c), z celkového počtu 63 respondentů označilo v dotazníku odpověď „četba“. Díky možnostem, které mladým lidem nabízí převážně internet, mobilní telefony (např. psaní textových zpráv) apod., a skutečnosti, že dospívající mládež má potřebu neodkladného uspokojení, se stává četba pro mnohou mládež ztrátou času, zbytečná, ne-li unavující. Tato skutečnost se projevuje zejména ve slabé slovní zásobě a v omezených komunikačních schopnostech.

V otázce č. 10g (viz příloha č. 1), kde 19 žáků, tj. 30 %, doplnilo jiný způsob využití volného času, byla nejčastější odpověď „párty“, „s kamarády“ a „s přítelem či s přítelkyní“, „brigády“. Sportem naplňuje volný čas méně než polovina (26, tj. 41 %) z dotazovaných respondentů (viz tabulka č.9a).

Tabulka č. 10: Druhy her, které respondenti hrají o peníze (otázka č. 11)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Hraní karet	40	12	52	63 %	19 %	83 %
Hra v kostky	16	4	20	25 %	6 %	32 %
Bingo o peníze	2	0	2	3 %	0 %	3 %
Výherní automaty	27	12	39	43 %	19 %	62 %
Ruleta	13	1	14	21 %	2 %	22 %
Hazard na internetu	15	0	15	24 %	0 %	24 %
Výherní terminály	9	4	13	14 %	6 %	21 %
Skořápky	1	0	1	2%	0%	2%
Jiná forma hry	2	0	2	3%	0%	3%

Graf č. 4: Zastoupení respondentů, kteří hrají na výherních automatech

Nejvíce hranou hrou o peníze dle výše uvedeného přehledu je hraní karet o peníze, které hraje více než polovina (52 žáků, tj. 83 %, z toho 63 % chlapců) z celkového počtu dotazovaných respondentů. Domníváme se, že tento fakt vyplývá z možnosti hrát karty ve skutečnosti kdekoliv. Tedy nejenom v hernách, barech, restauracích apod., tak jako je tomu např. u výherních automatů, ale také doma, venku, u kamarádů atd.

Jak vyplývá z tabulky č. 10 druhým nejfrekventovanějším druhem hazardních her o peníze jsou tzv. výherní automaty. Tímto druhem hazardních her se zabývá 39 respondentů ze zkoumaného vzorku, tj. 62 %, z toho více jak polovina chlapců (27) a 12 dívek (viz graf č. 4).

Jak uvádí Prunner (2008, s. 49), výherní automaty mají v České republice trvale největší podíl v oblasti vsazených celkových objemů peněz. V roce 1994 vsadili hráči téměř 13 miliard korun. Při téměř 53 miliardách korun, které hráči vsadili v roce 2007, je to 400% nárůst za 12 let! Velký vliv na tomto stavu má skutečnost, že v naší republice je v současné době okolo 3 500 míst, kam bylo v roce 2006 umístěno více než 56 000 výherních automatů. Zatímco v sousedním Německu průměrně připadá na jeden výherní automat 500 osob, u nás jde o 200 osob. Do jednoho výherního automatu je ročně vsazen v průměru 1 milion korun, denně tak hráči vsadí do jednoho výherního automatu okolo 2 700 Kč.

Na základě údajů, které byly získány při odpovědi na otázku č. 3, kde respondent byl dotazován na svůj věk, a č. 11d, kde respondent byl dotazován, zda hraje na výherních automatech, se lze domnívat, že většina respondentů (44 žáků, tj. 70 %), kteří hrají hazardní hry, jsou nezletilí, přičemž 39 žáků z celkového počtu dotazovaných respondentů,

tj. 62 %, hraje na výherních automatech. Vzhledem ke skutečnosti, že podle zákona č. 202/1990 Sb. o loteriích a jiných podobných hrách, § 17 odst. 2, výherní hrací přístroje musí být umístěny tak, aby neumožňovaly hru osobám mladším 18 let, nebo provozovatel musí učinit taková opatření, aby se tyto osoby nemohly hry zúčastnit, dochází tak nejen ze strany nezletilých respondentů, ale také i tak ze strany provozovatelů (herny, restaurace, bary apod.) výherních automatů k porušování uvedeného zákona.

Jinými formami her rozuměli pouze 2 respondenti (3 %) výherní tikety. Nejméně aktuálním druhem hry, který byl respondenty označen (1 žák – chlapec, tj. 2 %), jsou tzv. skořápky, hraní této hry z našich ulic téměř vymizelo.

Účelem otázky č. 11, kde byl respondent dotazován, jaký druh hry o peníze hraje, bylo mimo jiné potvrzení či vyvrácení stanoveného předpokladu č. 2 (viz kapitola 3.2), ve kterém předpokládáme, že hra na tzv. výherních automatech se vyskytuje u 60–70 % žáků, kteří mají osobní zkušenost s hazardním hráčstvím. Na základě zjištěných údajů (viz tabulka č. 10) se námi stanovený předpoklad potvrdil. Konkrétně 39 žáků (62 %), z toho 27 chlapců a 12 dívek, ze zkoumaného vzorku respondentů, kteří mají osobní zkušenost s hazardním hráčstvím, hraje hazardní hry na výherních automatech.

Tabulka č. 11: Věk, ve kterém respondenti poprvé hráli o peníze (otázka č. 12)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Méně než v 10 letech	8	0	8	13 %	0 %	13 %
V 10-15 letech	32	8	40	51 %	13 %	63 %
Více jak v 15 letech	9	6	15	14 %	10 %	24 %

Graf č. 5: Věk respondentů, ve kterém poprvé hráli hazardní hry o peníze (otázka č. 12)

Z tabulky č. 11 je patrné, že více jak polovina respondentů, tj. 40 žáků (32 chlapců a 8 dívek), hrála hazardní hry poprvé ve věkovém rozmezí 10–15 let. To znamená, že 63 % respondentů (viz graf č. 5) měla první osobní zkušenost s hazardem již na druhém stupni základní školy, což je velice znepokojivý a alarmující signál směrem k období, kdy zahájit primární prevenci sociálně patologických jevů, konkrétně hazardního hráčství.

Tabulka č. 12: Místa, kde respondenti hrají převážně (otázka č. 13)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Herny	8	5	13	13 %	8 %	21 %
Restaurace, bary apod.	30	9	39	48 %	14 %	62 %
Jinde	11	0	11	17 %	0 %	17 %

Restaurace, bary apod., tzn. provozovny veřejného stravování, jsou nejčastěji navštěvovanými místy, kde respondenti tráví volný čas hraním hazardních her. Jak vyplývá z tabulky č. 12, z celkového počtu 63 dotazovaných respondentů 39 žáků (62 %) hraje hazardní hry převážně v provozovnách veřejného stravování, mezi které kromě uvedených restaurací a barů patří také motoresty, vinárny, kavárny, diskotéky atd. Z uvedeného výsledku se lze domnívat, že mládež navštěvuje provozovny veřejného stravování prvotně za účelem konzumace nápojů, setkání s kamarády, případně si zatančit, poslechnout si hudbu apod. a až poté za účelem hraní hazardních her. Oproti tomu herny (13 respondentů, tj. 21 %) bývají většinou místy, která jsou navštívena cíleně za účelem hazardní hry a poté

konzumace nápojů. V hernách hrají hráči většinou izolovaně, bez přítomnosti kamarádů a známých. 11 respondentů, tj. 17 %, uvedlo, že hrají jinde, tím bylo rozuměno např. doma, venku apod. Domníváme se, že doma nebo venku hrají respondenti nejčastěji karetní hry, popřípadě hru v kostky (viz tabulka č. 10).

Tabulka č. 13: Největší obnos peněz, se kterým respondenti hráli v jednom dni (otázka č. 14)

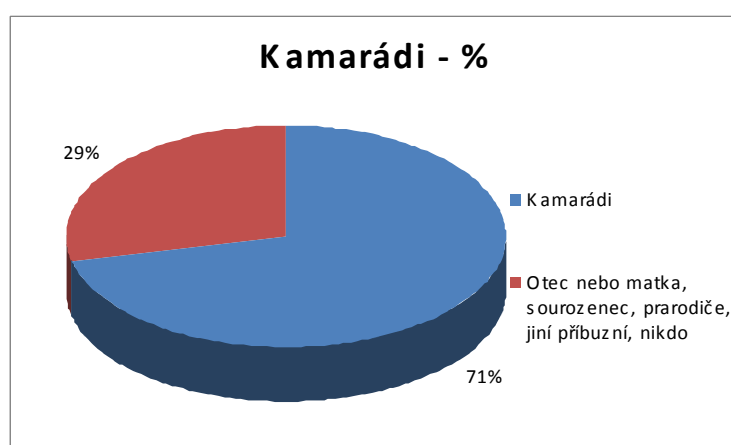
Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Od 10 do 100 Kč	21	14	35	33 %	22 %	56 %
Od 100 do 1000 Kč	21	0	21	33 %	0 %	33 %
Od 1000 do 10 000 Kč	4	0	4	6 %	0 %	6 %
Jiná částka	3	0	3	5 %	0 %	5 %

35 respondentů (56 %, z toho 33 % chlapců a 22 % dívek) z celkového počtu dotazovaných uvedlo, že v jednom dni hráli s největším množstvím peněz v rozmezí 10 – 100 Kč. Pro mnoho jedinců se může zdát částka 10–100 Kč téměř zanedbatelná, přesto je nutné i zde připomenout, že závislost se vyvíjí postupně a to, co je pro jednoho malá prohra, může být pro jiného velký obnos peněz, ne-li katastrofa.

33 % respondentů (21 chlapců), aby mohlo hrát, potřebovalo v jednom dni od 100 do 1000 Kč. Pouze 4 chlapci, tj. 6 %, hráli v jednom dni s částkou 1 000 – 10 000 Kč. Tři chlapci, tj. 5% respondentů, uvedli jinou částku, jeden chlapec 13 000 Kč a dva po 14 000 Kč. V uvedených předchozích případech je zapotřebí se zamyslet, kde chlapci tak vysoké finanční obnosy získali. Ano, jak je patrné z tabulky č. 8 51 % respondentů (32) krom toho, že jsou finančně zabezpečeni rodiči, chodí také na brigády, přesto je možné se domnívat, že někteří z nich získají potřebné finanční prostředky k uspokojení potřeby hazardně hrát nelegálním způsobem, např. krádeží, vloupáním (viz tabulka č. 15), popřípadě prodejem drog apod.

Tabulka č. 14: Osoby z blízkého okolí respondenta, kteří měli nebo mají problém s hazardní hrou (otázka č. 15)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Otec nebo matka	3	3	6	5 %	5 %	10 %
Sourozenec	3	0	3	5 %	0 %	5 %
Prarodiče	0	0	0	0 %	0 %	0 %
Jiný příbuzný	9	0	9	14 %	0 %	14 %
Kamarádi	36	9	45	57 %	14 %	71 %
Nikdo	1	1	2	2 %	2 %	3 %

Graf č. 6: Procentuální zastoupení kamarádů, kteří mají nebo měli problém s hazardní hrou (otázka č. 15)

Z výše uvedeného přehledu (viz tabulka č. 14 a graf č. 6) vyplývá, že téměř tři čtvrtiny respondentů (71 %, 36 chlapců a 9 dívek) uvedly jako osobu z blízkého okolí, která měla nebo má problémy s hazardní hrou, své kamarády. Tento fakt můžeme hodnotit jako velmi negativní až rizikový. Chování dospívajících značně ovlivňují kamarádi, skupiny vrstevníků a způsob trávení volného času. Kamarádi, vrstevnické skupiny mohou snadno ovlivnitelného, rizikového jedince z dysfunkční rodiny vést k různým nežádoucím aktivitám, kterými může být nejen konzumace alkoholu, užívání drog apod., ale také trávení volného času v restauracích, barech a hernách a s tím mnohdy spojené hraní hazardních her.

Otce nebo matku jako blízkého člověka, který měl nebo má problém s hazardní hrou, uvedlo pouze 6 respondentů (10 %), což můžeme hodnotit jako pozitivní údaj, neboť rodiče by měli být svým dětem vzorem. Navíc nejen dítě, ale i dospívající pozorují a napodobují chování a jednání svých rodičů, obzvlášť když se s nimi identifikují.

1 chlapec a 1 dívka (celkem 3 % z dotazovaných respondentů) neuvedli žádnou osobu z jejich blízkého okolí, která by měla problém s hazardní hrou (viz tabulka č. 14).

Tabulka č. 15: Nezákonné činy, kterých se respondenti dopustili v souvislosti s hazardní hrou (otázka č. 16)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Nedopustil/a	40	13	53	63 %	21 %	84 %
Krádež	8	1	9	13 %	2 %	14 %
Vloupání	2	0	2	3 %	0 %	3 %
Loupežné přepadení	0	0	0	0 %	0 %	0 %
Jiný nezákonný trestný čin	0	0	0	0 %	0 %	0 %

K pozoruhodnému poznatku jsme dospěli otázkou č. 16, ve které byl respondent dotazován, zda se kvůli hře dopustil nezákonného činu. V 84 % (53) byla označena odpověď „nedopustil“, což můžeme považovat za velmi pozitivní zjištění. Krádeže se dopustilo celkem 9 respondentů, z toho jedna dívka, a vloupání pouze 2 respondenti (3%), a to pouze chlapci. Loupežného přepadení a jiného nezákonného činu se nedopustil žádný ze zkoumaného vzorku dotazovaných respondentů.

Pokud porovnáme údaje včetně komentáře, které jsou uvedeny v tabulce č. 13, s údaji tabulky č. 15, můžeme polemizovat nad tím, zda všichni respondenti na otázku, zda se dopustili nezákonného činu v souvislosti s hrou, odpověděli pravdivě.

Tabulka č. 16: Užívání návykových látek respondenty a jejich četnost v průběhu posledních 30 dnů (otázka č. 17)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem%
Žádnou neměl/a	5	1	6	8 %	2 %	10 %
Tabák	40	10	50	63 %	16 %	79 %
Alkohol	43	13	56	68 %	21 %	89 %
Marihuana	24	4	28	38 %	6 %	44 %
Hašiš	4	1	5	6 %	2 %	8 %
Extáze	0	1	1	0 %	2 %	2 %
Pervitin	6	3	9	10 %	5 %	14 %
Čichací droga	0	1	1	0 %	2 %	2 %
Crack	0	1	1	0 %	2 %	2 %

V souvislosti s tím, že 83 % (viz tabulka č. 12) respondentů hraje hazardní hry v hernách a provozovnách veřejného stravování, tedy v místech, kde pravděpodobnost požívání návykových látek je poměrně vysoká, nás zajímaly údaje týkající se požívání návykových látek dotazovanými respondenty. Tabulka č. 16 uvádí přehled nejčastěji užívaných návykových látek, které respondenti požíli v předchozích třiceti kalendářních dnech (období administrace dotazníku), v dotazníku měli respondenti také uvést jak často.

Žádnou návykovou látku v průběhu posledního měsíce nemělo z celkového počtu dotazovaných pouze 6 respondentů (10 %), což není příznivé zjištění.

Nejvíce požívanou návykovou látkou je alkohol. 43 chlapců a 13 dívek, celkem 89 % respondentů, konzumovalo v průběhu předchozích 30 dnů alkohol. Dotazovaní respondenti, kteří uvedli alkohol, jej konzumovali v průměru 9× v průběhu předchozích 30 dnů. Na základě uvedených údajů se můžeme domnívat, že většina mladých lidí konzumuje alkohol převážně o víkendu, kdy navštěvují diskotéky, bary, párty apod. Ovšem velmi negativně hodnotíme fakt, že mezi konzumenty alkoholu jsou z velké míry nezletilí respondenti. 89 % z dotazovaných respondentů konzumovalo alkohol a 70 % z dotazovaných respondentů jsou osoby mladší 18let! Nutné je rovněž upozornit na skutečnost, že zneužívání alkoholu je spojeno s vyšším rizikem zneužívání jiných drog a mladí lidé se stávají mnohem rychleji závislí než dospělí.

Druhou nejvíce požívanou návykovou látkou je tabák. Jak vyplývá z tabulky č. 16, z dotazovaného vzorku kouří 79 % respondentů (40 chlapců a 10 dívek), a to v průměru každý den! Bohužel většina rodičů toleruje kouření u svých dětí, pro většinu mladých lidí se stává kouření zprvu součástí osobní image, později závislostí. Mnozí dotazovaní respondenti neakceptují zákaz kouření ani v prostorách školy a jejím okolí, ačkoliv jim minimálně hrozí udělení výchovného opatření.

Na třetím místě pomyslného žebříčku v požívání návykových látek se umístila marihuana. 28 respondentů, tj. 44 % žáků, požílo v průběhu předchozích 30 dnů uvedenou drogu, a to v průměru 15× za uvedené období.

Pervitin, který mimo jiné může způsobit např. psychózy a má nepříznivý vliv na mozek, požílo v průběhu předchozích 30 dnech 9 žáků, tj. 14 % respondentů, z našeho zkoumaného vzorku. Pouze dvouprocentní zastoupení představují extáze, čichací drogy a crack, které 1–2× za předchozích 30 dnů požíly pouze dívky (viz tabulka č. 16).

Na základě výše popsaných údajů a údajů z tabulky č. 16 se můžeme domnívat, že všichni, kteří kouří cigarety (79 %), konzumují alkohol (89 %), dále všichni, kteří kouří marihuanu (44 %), kouří i cigarety, a ti, kteří požívají hašiš (8 %), kouří a konzumují alkohol. Ti, kteří požívají pervitin (14 %), požívají hašiš, kouří marihuanu a cigarety a konzumují alkohol. Vzhledem k věku našich respondentů považujeme tyto údaje za alarmující.

Pro potvrzení či vyvrácení třetího stanoveného předpokladu průzkumu, v němž předpokládáme, že více než 70 % žáků nebude hazardní hráčství považovat za problém, byly zvoleny otázky č. 18–25 (viz příloha č.1).

Pod pojmem problém v souvislosti s hraním hazardních her je možné si představit nejenom konkrétní otázku, ve které je respondent dotazován, zda měl někdy pocit, že mu hra působí problémy, ale rovněž i absenci ve škole kvůli hře, prodej čehokoliv z důvodu financování hry, půjčování peněz kvůli financování hry, hraní jako únik před různými životními starostmi a trápením, problémy s lidmi způsobené hrou, lhaní související s hraním hazardní hry, ale také i takový problém, jestliže pro respondenta je obtížné říci si „dost“ a přestat hrát. Následující tabulky č. 17–24 a graf č. 7 uvádí statistický přehled údajů, na jejichž základě byl vyhodnocen předpoklad č. 3. Souhrnný komentář je uveden následně za statistickými údaji tabulek č. 17–24 a grafu č. 7.

Tabulka č. 17: Pro respondenta je obtížné přestat hrát (otázka č. 18)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	17	1	18	27 %	2 %	29 %
Ne	32	13	45	51 %	21 %	71 %

Tabulka č. 18: Respondenti si půjčují, aby financovali hru (otázka č. 19)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	13	3	16	21 %	5 %	25 %
Ne	36	11	47	57 %	17 %	75 %

Tabulka č. 19: Absence ve škole kvůli hře (otázka č. 20)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	5	1	6	8 %	2 %	10 %
Ne	44	13	57	70 %	21 %	90 %

Tabulka č. 20: Respondenti hráli někdy proto, aby unikli starostem a trápení (otázka č. 21)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	12	2	14	19 %	3 %	22 %
Ne	37	12	49	59 %	19 %	78 %

Tabulka č. 21: Prodej věcí kvůli financování hry (otázka č. 22)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	8	0	8	13 %	0 %	13 %
Ne	41	14	55	65 %	22 %	87 %

Tabulka č. 22: Lhaní související s hraním hazardní hry (otázka č. 23)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	14	0	14	22 %	0 %	22 %
Ne	35	14	49	56 %	22 %	78 %

Tabulka č. 23: Problémy s lidmi kvůli hře (otázka č. 24)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	22	2	24	35 %	3 %	38 %
Ne	27	12	39	43 %	19 %	62 %

Tabulka č. 24: Respondenti měli někdy pocit, že hra jim působí problémy (otázka č. 25)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	13	1	14	21 %	2 %	22 %
Ne	36	13	49	57 %	21 %	78 %

Graf č. 7: Procentní zastoupení respondentů, kterým hra působí problémy (otázka č. 25)

Na základě výsledků, které ukazuje tabulka č. 17, pro 71 % žáků (32 chlapců a 13 dívek) ze zkoumaného vzorku respondentů není těžké přestat hrát, neboli nebude pro ně problém ukončit hru, tzv. hru mají pod kontrolou. Pro 17 chlapců a 1 dívku (celkem 29 %) bude ukončení hry činit problémy.

Pouze čtvrtina (16, tj. 25 %) respondentů se ocitla v situaci, že si někdy půjčili peníze, aby mohli financovat hru. Záporně odpovědělo 75 % respondentů (viz tabulka č. 18), z toho většina chlapců (57 %).

Pozitivně můžeme hodnotit relativně nízké procento (10 %) těch respondentů, kteří uvedli absenci ve škole, jejíž příčinou bylo hraní hazardních her. z tabulky č. 19 je možné se domnívat, že většina respondentů (57, tj. 90 %) nikdy nezameškala školu z důvodu, že hrála hazardní hry.

Na otázku, ve které byli respondenti dotazováni, zda někdy hráli, aby unikli starostem či trápení, kladně odpovědělo 14 respondentů, 22 % (viz tabulka č. 20). Naopak zápornou odpověď označila většina respondentů, tzn. že 78 % žáků nikdy nehrálo proto, aby uniklo starostem a trápení, které mohou nastat v životě každého člověka.

Jak vyplývá z tabulky č. 21, převážná většina respondentů, tj. 87 %, nikdy nic neprodala kvůli financování hry. Vzhledem k peněžnímu dotování hry prodalo někdy „něco“ pouze osm z dotazovaných respondentů, a to jen chlapci.

Hraní hazardních her bývá velice často doprovázeno lhaním hráče, který onu skutečnost a s ní spojené problémy nechce přiznat nejen svému okolí, ale také i sám sobě. Tento fakt se v našem šetření potvrdil pouze u 14 respondentů (22 %), kterými byli opět chlapci. Převážná většina respondentů (49, tj. 78 %) nikdy nelhala v souvislosti s hraním hazardní hry.

Na základě údajů, které byly získány při odpovědi na otázku, která se týkala problémů respondentů s lidmi kvůli hře, se můžeme domnívat, že 39 respondentů (62 %), z toho 27 chlapců a 12 dívek, se nikdy nedostalo do konfliktu, respektive nikdy nemělo problémy s lidmi kvůli hře. Problémy s rodiči a ostatními příbuznými, kamarády, cizími lidmi měla méně než polovina respondentů zkoumaného vzorku, což představuje 38 % (22 chlapců a 2 dívky).

Jak vyplývá z poslední tabulky (č. 24) uvedeného přehledu a grafu č. 6, více než tři čtvrtiny respondentů (78 %, 36 chlapců a 13 dívek) nikdy nemělo pocit, že jim hra působí problémy, lépe řečeno nepovažují hazardní hráčství za problém. Pocit, že hra mi působí problémy, vyjádřilo pouze 22 %, tj. 14 respondentů (13 chlapců a 1 dívka).

Na základě výsledků uvedených v tabulkách číslo 17–24 a v grafu č. 6 je možné se domnívat, že většina respondentů – více než 70 % žáků, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, nepovažuje hazardní hráčství za problém. Pro tyto žáky není těžké přestat hrát, nepůjčují si peníze proto, aby financovali hru, nikdy nezameškali školu z důvodu

hraní hazardní hry, nikdy nic neprodali kvůli tomu, aby měli peníze na hraní, nelhali v souvislosti s hraním. Dále více než 70 % respondentů nikdy nehrálo proto, aby uniklo starostem a trápení a rovněž nikdy neměli pocit, že jim hra působí v životě problémy. Pouze v jednom případě (viz tabulka č. 23) činil statistický údaj méně než 70 % (62 %), a to v otázce, ve které byl respondent dotazován, zda má nebo měl problémy s lidmi kvůli hře.

Na základě popsaných údajů získaných šetřením je možné se domnívat, že předpoklad č. 3, ve kterém předpokládáme, že více než 70 % žáků nebude hazardní hráčství považovat za problém, byl šetřením potvrzen.

Poslední, čtvrtý předpoklad, který byl stanoven autorem práce, byl směřován k oblasti primární prevence sociálně patologického jevu – hazardního hráčství ze strany školy. V této oblasti předpokládáme, že primární prevence hazardního hráčství ze strany školy je adekvátní (ověřováno pomocí dotazníku otázkou č. 26, č. 27, č. 28, č. 29 a pomocí rozhovoru otázkou č. 4–8). Vzhledem k tomu, že k ověření či vyvrácení uvedeného předpokladu byla kromě dotazníku použita také metoda rozhovoru s pedagogy, celkové vyhodnocení předpokladu č. 4 je uvedeno v části této kapitoly pod názvem Rozhovor.

Následující tabulky č. 25–28 uvádí statistický přehled údajů, na jejichž základě byl vyhodnocen předpoklad č. 4. Ke každé tabulce je veden samostatný komentář a ke konci souhrnný komentář k tabulkám č. 25–28. Ovšem, jak jsme se již zmínili, celkové vyhodnocení předpokladu č. 4 je popsáno v části této kapitoly pod názvem Rozhovor.

Tabulka č. 25: Předmět, ve kterém pedagogové s respondenty hovoří na téma hazardní hráčství (otázka č. 26)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Občanská nauka	17	13	30	27 %	21 %	48 %
Základy ekologie	4	0	4	6 %	0 %	6 %
Společenská výchova	6	7	13	10 %	11 %	21 %
Třídnická hodina	6	1	7	10 %	2 %	11 %
Jiný předmět	0	1	1	0 %	2 %	2 %
Žádný předmět	25	0	25	40 %	0 %	40 %

V uvedeném přehledu předmětů jsou mimo jiné předměty, ve kterých se předpokládá, že vyučující budou hovořit s žáky na téma hazardní hráčství. Jak ukazuje tabulka č. 25, celkem pouze 30 respondentů (48 %) z celkového počtu dotazovaných uvedlo předmět občanská nauka. Předpokládali jsme, že procentuální zastoupení respondentů bude minimálně 70 % z toho důvodu, že podle školního vzdělávacího programu by měli vyučující předmětu občanská nauka na téma „Životní styl a zdravý způsob života“, konkrétně hazardní hráčství, s žáky hovořit již v prvním ročníku učebního i studijního oboru.

Pouze jedna dívka (2 %) uvedla jiný předmět, a to odborné předměty stolničení a potravin a výživa. Domníváme se, že v předmětech, kterými jsou např. matematika, chemie, fyzika, cizí jazyky, technologie atp. není vždy prostor k diskusi na téma hazardní hráčství.

Ovšem negativně hodnotíme poměrně vysoké zastoupení (viz tabulka č. 25) respondentů (25 žáků, tj. 40 %), kteří uvedli, že v žádném vyučovaném předmětu s nimi vyučující nehovoří na téma hazardní hráčství. Domníváme se, že příčiny, proč více než polovina respondentů uvedla, že v žádném vyučovacím předmětu s nimi vyučující nehovoří na téma hazardní hráčství, jsou multifaktoriální. Např. v době, kdy na dané téma vyučující s žáky hovořil, žák nebyl přítomen na hodině nebo žák nevěnoval pozornost výkladu vyučujícího a konečně vyučující s žáky na dané téma v žádném předmětu nehovořili.

Tabulka č. 26: Učitel či jiný pedagogický pracovník školy, se kterým respondent řešil nebo by řešil problém, týkající se hazardního hráčství (otázka č. 27)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Třídní učitel/ka	8	5	13	13 %	8 %	21 %
Učitel/ka odborného výcviku	2	1	3	3 %	2 %	5 %
Výchovná poradkyně	13	6	19	21 %	10 %	30 %
Školní metodik prevence	1	0	1	2 %	0 %	2 %
S žádným	28	6	34	44 %	10 %	54 %
Jiný pedagogický pracovník	3	0	3	5 %	0 %	5 %

V rámci prevence hazardního hráčství nás zajímalo, se kterými pedagogickými pracovníky respondenti již řešili nebo by případně řešili problémy v souvislosti s hazardním hráčstvím.

Třídní učitel by o žácích své třídy měl vědět téměř vše. Jeho úkolem není jen učit, ale také vychovávat, být poradcem, vrbou... Interakce mezi třídním učitelem a jemu svěřenými žáky by měla být založená na otevřené vzájemné komunikaci, upřímnosti, důvěře a spravedlnosti. Proto se domníváme, že 13 respondentů, tj. 21 % (viz tabulka č. 26), kteří by se svěřili svému třídnímu učiteli s problémy týkající se hazardní hry, není údaj příliš pozitivní a nenasvědčuje o dobré interakci mezi žáky a jejich třídními učiteli.

Jak vyplývá z tabulky č. 26, výchovnému poradci by se svěřilo 30 % respondentů, což představuje 13 chlapců a 6 dívek. Výchovný poradce společně s třídním učitelem, školním metodikem prevence a ostatními pedagogy zajišťuje poradenské služby na škole. Rovněž i v tomto případě se domníváme, že procento žáků, kteří by řešili problémy, které by se týkaly hazardního hráčství, s výchovným poradcem, je nevelké.

Bohužel velmi zarážející je fakt, který byl zjištěn šetřením (viz tabulka č. 26), kdy se školním metodikem prevence by o svých problémech spojených s hazardní hrou, hovořil pouze jeden žák, tj. 2 % z celkového počtu 63 zkoumaných respondentů, kteří mají osobní

zkušenost s hazardní hrou. Domníváme se, že tato negativní skutečnost vyplývá z nedostatečné informovanosti žáků o obsahu poradenských služeb školního metodika prevence.

S žádným pedagogickým pracovníkem by problém týkající se hazardního hráčství neřešila více než polovina (54 %, 34) respondentů. Tento negativní výsledek můžeme hodnotit jako velice slabou důvěru žáků k pedagogům školy.

Jiným pedagogickým pracovníkem myslela 3 % respondentů např. učitele odborných předmětů a učitele občanské nauky (viz tabulka č. 26).

Tabulka č. 27: Nabídka zájmových činností ve škole po vyučování (otázka č. 28)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	26	7	33	41 %	11 %	52 %
Ne	23	7	30	37 %	11 %	48 %

Na otázku číslo 28, která měla za úkol zjistit, zda nabídka zájmových činností ve škole z pohledu respondentů je dostačující, kladně odpovědělo celkem 33 respondentů (52 %), což představuje více než polovinu z celkového počtu dotazovaných. Druhá, menší polovina (30 tj. 48 %) respondentů odpověděla záporně, tzn. že nabídka zájmových činností, které jsou zajišťovány školou po vyučování, je nedostačující (viz tabulka č. 27).

Tabulka č. 28: Zajištění informovanosti respondentů prostřednictvím didaktických pomůcek ve škole o negativním vlivu hazardního hráčství (otázka č. 29)

Odpověď	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci %	Dívky %	Celkem %
Ano	7	2	9	11 %	3 %	14 %
Ne	42	12	54	67 %	19 %	86 %

Účelem poslední otázky č. 29 bylo zjistit, do jaké míry je zajištěna informovanost žáků o negativním vlivu hazardního hráčství prostřednictvím didaktických prostředků ve škole. V dotazníku byli respondenti dotazováni, zda a pokud ano, kde se ve škole nachází

„něco“ (např. nástěnka), co by je informovalo a upozornilo na negativní vliv hazardního hráčství. Jak vyplývá z tabulky č. 28 celkem 14 % (9) respondentů označilo odpověď ano a místem, kde je možné získat základní informace, je např. jídelna s kantýnou, kde téměř po celou dobu vyučování včetně přestávek jsou žákům poskytovány informace různého charakteru prostřednictvím velkoplošné televizní obrazovky. Druhým nejčastěji uváděným didaktickým prostředkem byla nástěnka, kdy si žáci nemohli vzpomenout na konkrétní místo, kde se nástěnka s informacemi ve škole nachází, a proto uvedli pouze „na chodbě“. Přičemž se jedná o prostor na chodbě druhého patra budovy C.

Podstatná většina respondentů, tzn. 54 žáků (42 chlapců a 12 dívek), tj. 86 %, uvedla zápornou odpověď. Domníváme se, že i tento negativní údaj zjištěný šetřením signalizuje učinit opatření, která by se týkala adekvátní prevence sociálně patologických jevů, mezi které náleží i hazardní hráčství.

Rozhovor

Tabulka č. 29: Informovanost pedagogů o hazardním hráčství žáků školy (otázka č. 1)

Odpověď	Muži	Ženy	Celkem	Muži %	Ženy %	Celkem %
Ano	4	5	9	44 %	56 %	100 %
Ne	0	0	0	0 %	0 %	0 %

Všech devět (100 %) dotazovaných pedagogů shodně odpovědělo na otázku, zda hrají někteří žáci školy hazardní hry, ano.

Tabulka č. 30: Procentní zastoupení žáků, kteří hrají hazardní hry (otázka č. 2)

Odpověď	Muži	Ženy	Celkem	Muži %	Ženy %	Celkem %
< 15%	0	4	4	0 %	44 %	44 %
15 - 25%	2	0	2	22 %	0 %	22 %
25 - 50%	1	1	2	11 %	11 %	22 %
> 50%	1	0	1	11 %	0 %	11 %

Graf č. 8: Procentní zastoupení žáků, kteří hrají hazardní hry (otázka č. 2)

Jak vyplývá z tabulky č. 30, čtyři pedagogové (ženy) se domnívají, že hrou hazardních her se zabývá méně jak 15 % žáků školy. Pouze 11 % (viz graf. č. 8), tzn. jeden z dotazovaných pedagogů uvedl, že více jak 50 % žáků školy hraje hazardní hry. Dva z devíti dotazovaných pedagogů uvedli, že žáků, kteří hrají hazardní hry, je v rozmezí 15 – 25 %, a rovněž stejný počet pedagogů (2) uvedl rozmezí 25 – 50 %.

Tabulka č. 31: Druh hazardní hry, který u žáků převažuje (otázka č. 3)

Odpověď	Muži	Ženy	Celkem	Muži %	Ženy %	Celkem %
Hraní karet	2	0	2	22 %	0 %	22 %
Výherní automaty	2	5	7	22 %	56 %	78 %

Dva pedagogové (22 %) uvedli, že převažujícím druhem hazardní hry, který žáci školy provozují, je hraní karet. Většina z dotazovaných respondentů (78 %, tj. 7 pedagogů) v odpovědích uvedla, že žáci hrají z velké části na výherních automatech (viz tabulka č. 31). Tento fakt nám koresponduje s údaji zjištěnými dotazníkovou metodou (viz tabulka č. 10), kdy hraní karet a výherní automaty tvoří přední zastoupení v druhu hazardních her, které žáci z dotazovaného vzorku respondentů hráli nebo hrají.

Tabulka č. 32: Informovanost žáků prostřednictvím pedagogů o negativním vlivu hazardního hráčství na život člověka (otázka č. 4)

Odpověď	Muži	Ženy	Celkem	Muži %	Ženy %	Celkem %
Ano	4	4	8	44 %	44 %	89 %
Ne	0	1	1	0 %	11 %	11 %

Graf č. 9: Pedagogové hovoří s žáky na téma hazardní hráčství (otázka č. 4)

Jak ukazuje tabulka č. 32 a graf č. 9, téměř všichni (89 %, tj. 8) pedagogové hovoří s žáky nejenom ve vyučovacích hodinách na téma hazardní hráčství. Pedagogové uvedli, že žákům vysvětlují, jak dalece může hazardní hra negativně ovlivnit jejich život. Dále že s žáky hovoří o příčinách vzniku hazardního hráčství a také o tom, jak čelit nabídce či pokušení hrát hazardní hry. Z devíti dotazovaných pedagogů jeden (11 %) pedagog uvedl, že předmět, který vyučuje, mu nevymezuje prostor hovořit s žáky na téma hazardní hráčství. Jednalo se o vyučující matematiky.

Tabulka č. 33: Zjišťování důvěry žáků v pedagogy (otázka č. 5)

Odpověď	Muži	Ženy	Celkem	Muži %	Ženy %	Celkem %
Ano	2	1	3	22 %	11 %	33 %
Ne	2	4	6	22 %	44 %	67 %

Při odpovědi na otázku číslo 5 můžeme z tabulky č. 33 zjistit, že pouze třem pedagogům se někdy žáci svěřili s problémy, které se týkaly jejich hazardního hráčství. Jeden z dotazovaných respondentů (pedagogů), který působí ve škole současně jako výchovný poradce, ve své kladné odpovědi mimo jiné uvedl: „Řešil jsem případ žáka, který často nechodil do školy, výsledky ve škole byly neuspokojivé, doma rodičům kradl peníze a prodával jejich věci. Nejdříve žák bez ostychu uvedl, že hraje na automatech. Poté, ale už s pokorou řekl, že příčinou jeho nadměrné potřeby finančních prostředků a záškoláctví není hraní na automatech, ale jeho závislost na drogách.“ Domníváme se, že někteří mladí lidé hraní hazardních her považují za jev, který naše společnost akceptuje. Oproti tomu si mladí lidé z velké míry uvědomují odmítavý postoj společnosti k požívání psychoaktivních látek, proto se hazardní hráčství pro ně často stává tzv. „zástěrkou“ před odhalením skutečnosti, kterou považují za negativní, konzumaci drog. Při odpovědi na otázku č. 5 nás zarazil fakt, že mezi respondenty, kterým se někdy svěřil žák s problémy týkajícími se hazardního hráčství, nebyl dotazovaný školní metodik prevence.

Tabulka č. 34: Způsob, jakým pedagogové řešili problém hazardního hráčství žáka, který se jim svěřil (otázka č. 6)

Odpověď	Muži	Ženy	Celkem	Muži %	Ženy %	Celkem %
Osobní pohovor	0	1	1	22 %	11 %	11 %
Osobní pohovor za přítomnosti výchovného poradce a rodičů	2	0	2	22 %	0 %	22 %
Doporučení na psychiatrickou poradnu	2	0	2	22 %	0 %	22 %
Doporučení na pedagogicko-psychologickou poradnu	0	1	1	11 %	0 %	11 %

Pedagogové (viz tabulka č. 33), kterým se někdy některý žák školy svěřil s problémy týkajícími se hazardního hráčství uvedli následující způsoby řešení (viz tabulka č. 34) problému žáka: Jeden (11 %) pedagog uvedl, že žák, který se mu svěřil, si chtěl s ním o jeho problému pouze popovídat, bez přítomnosti jiných osob, mimo jiné tento pedagog doporučil žákovi návštěvu pedagogicko-psychologické poradny. 22 %, tj. 2 pedagogové (muži), s žáky problém, který se týkal jejich hazardního hráčství, řešili již za přítomnosti výchovného poradce a rodičů žáků. Tito pedagogové dále doporučili žákům následnou konzultaci s odborným lékařem – psychiatrem.

Tabulka č. 35: Zjišťování adekvátnosti prevence, která je zajišťována školou, vůči hazardnímu hráčství (otázka č. 7)

Odpověď	Muži	Ženy	Celkem	Muži %	Ženy %	Celkem %
Rozhodně ano	1	0	1	11 %	0 %	11 %
Spíše ano	1	4	5	11 %	44 %	56 %
Spíše ne	1	1	2	11 %	11 %	22 %
Rozhodně ne	1	0	1	11 %	0 %	11 %

Graf č. 10: Adekvátnost prevence vůči hazardnímu hráčství ze strany školy adekvátní (otázka č. 7)

Jak vyplývá z tabulky č. 35 a grafu č. 10, 11 %, tj. 1 respondent (pedagog), uvedl, že prevence ze strany školy vůči hazardnímu hráčství je rozhodně odpovídající. Spíše ano bylo zaznamenáno v odpovědi pěti respondentů. Dva pedagogové se domnívají, že

prevence spíše není adekvátní a konečně jeden pedagog uvedl odpověď rozhodně ne. Z tabulky č. 35 se domníváme, že více než polovina (6, tj. 67 %) pedagogů hodnotí prevenci školy vůči hazardnímu hráčství žáků jako adekvátní.

Tabulka č. 36: Navrhovaná řešení pedagogů směřovaná k prevenci hazardního hráčství (otázka č. 8)

Odpověď	Muži	Ženy	Celkem	Muži %	Ženy %	Celkem %
Odborná přednáška psychologa na škole	3	3	6	33 %	33 %	67 %
Setkání s bývalým gamblerem a následná diskuse s psychologem	1	1	2	11 %	11 %	22 %
Odborné vzdělávání pedagogických pracovníků	2	0	2	22 %	0 %	22 %
Jiný návrh	3	3	6	33 %	33 %	67 %

V otázce č. 8 (viz tabulka č. 36) jsme se respondentů – pedagogů dotazovali, jaká další řešení navrhnou k posílení prevence vůči hazardnímu hráčství. Nejčastější odpovědi (67 %) byl návrh pozvat např. do školy přímo odborníka z oboru – např. psychologa, který by hovořil a diskutoval s žáky na téma hazardní hráčství. Pro setkání s bývalým gamblerem a následnou diskusi s psychologem byli dva respondenti. Jako další návrh, jak posílit prevenci, uvedli rovněž dva respondenti (pedagogové) další odborné vzdělávání pedagogických pracovníků, a to v oblasti rizikového chování dospívajících a jeho prevence. 6 respondentů (67 %) uvedlo i jiné návrhy, ve kterých zdůrazňovali diferencovaný přístup k žákům, umět žákům naslouchat, zvyšování důvěry žáka v učitele při potřebě svěřit se s problémy v oblasti sociálně patologických jevů.

Pokud shrneme odpovědi respondentů – pedagogických pracovníků, všichni souhlasí s tím, že někteří žáci školy hrají hazardní hry. Většina pedagogů uvedla, že těchto žáků rozhodně není více než 50 %. Pedagogové se domnívají, že v oblíbě převažuje hra na tzv. výherních automatech. S výjimkou jednoho pedagoga všichni s žáky někdy hovořili nebo hovoří na téma hazardní hráčství. Domníváme se, že důvěra žáka v dotazované pedagogické pracovníky při potřebě svěřit se s problémy týkajícími se hazardního hráčství

je mizivá. Respondenti (pedagogové), kterým se žáci se svými problémy svěřili, řešili tento problém ve všech případech profesionálním způsobem, nejčastěji jednáním s žákem za přítomnosti výchovného poradce a jeho rodičů a doporučením návštěvy odborníka (psychologa či psychiatra). Více než polovina respondentů hodnotila prevenci ze strany školy vůči hazardnímu hráčství jako adekvátní. Přesto by všichni pedagogové uvítali další optimální formy, které by prevenci vůči hazardnímu hráčství posílily.

Jak již bylo uvedeno v dotazníkové metodě, vzhledem k tomu, že k ověření či vyvrácení předpokladu č.4, ve kterém předpokládáme, že primární prevence hazardního hráčství ze strany školy je adekvátní, byla kromě dotazníku použita také metoda rozhovoru s pedagogy, celkové vyhodnocení předpokladu č. 4 uvádíme v závěru interpretace údajů získaných rozhovorem s pedagogy. Na základě celkového shrnutí údajů získaných šetřením (viz tabulka č. 25–28, č. 32–36 a graf č. 9, č. 10) se domníváme, že prevence vůči hazardnímu hráčství, která je realizována školou, není dostatečně adekvátní. Dokument Minimální preventivní program k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže (viz příloha č. 3), který schválil ředitel školy a jehož garantem je školní metodik prevence, je teoreticky zpracován na velmi dobré úrovni, avšak není zajištěna adekvátní realizace uvedeného dokumentu v praxi.

4 ZÁVĚR

Cílem praktické části bylo popsat a analyzovat aktuální situaci v oblasti hazardního hráčství u žáků Střední odborné školy a Středního odborného učiliště v České Lípě, ul. 28. října. Cílem průzkumu bylo rovněž zjistit, zda primární prevence hazardního hráčství ze strany školy je adekvátní a jaký názor zastávají pedagogové k situaci hazardního hráčství žáků školy. Stanoveného cíle bylo dosaženo. Do jaké míry uvádí následující shrnutí výsledků získaných průzkumem.

Jak vyplynulo z průzkumu z celkového počtu 120 dotazníků, které byly žákům rozděleny, 63 žáků (49 chlapců, 14 dívek), tj. 52 % respondentů, má osobní zkušenost s hazardní hrou. Vzorek 63 respondentů, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, byl dále předmětem průzkumu. Přestože se předpokládá, že osobní zkušenost s hazardní hrou má 40–50 % žáků ze zkoumaného vzorku respondentů, nepotvrdil, můžeme konstatovat, že 2% odchylka od stanoveného předpokladu je nepatrná. Zdánlivě pozitivní se může jevit údaj zjištěný šetřením (viz tabulka č. 11b), ze kterého je zřejmé, že většina respondentů, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, hraje pouze „někdy“. Hranice mezi hraním hazardní her „někdy“ a „často“ může být v životě nepostřehnutelná a odráží se také od etiologie patologického hráčství (viz kapitola 2.3.5). Domníváme se, že ideálním stavem je nehrát hazardní hry vůbec.

Nejvyšší zastoupení respondentů, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, tvořili 17letí žáci (35 %), žáci prvních ročníků (30, tj. 48 %) a žáci tříletých učebních oborů (36, tj. 57 %). Bohužel hazardní hry jsou dostupné i nezletilým a věk hrajících není kontrolován dostatečným způsobem.

Téměř polovina (49 %) žáků, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, má prospěch ve škole do průměru tří. Neprospívající žáci představují pouze 10 %. Většina z dotazovaných respondentů (90 %) nikdy nezameškala školu z důvodu, že hráli hazardní hry. Domníváme se, že hazardní hráčství žáků zkoumaného vzorku respondentů tak dalece neovlivňuje jejich neúspěchy a absenci ve škole.

Podle našeho šetření shledáváme, že hraní hazardních her tak zcela nesouvisí se sociálním zázemím zkoumaného vzorku respondentů (viz tabulka č. 6, č. 7, č. 8, a graf č. 3), ale určitě je silně ovlivňováno způsobem, jakým tráví volný čas (viz tabulka č. 9a–9g) a působením okolí, zejména kamarády. Kamarádi zkoumaných respondentů představují v 71 % osoby z blízkého okolí respondenta, kteří měli nebo mají problém s hazardní hrou.

63 % respondentů (40) mělo první zkušenost s hraním hazardních her v rozmezí 10–15 let, tedy již na druhém stupni základní školy, což považujeme za alarmující signál. Dále byly průzkumem zjišťovány druhy her, které respondenti hrají o peníze (viz tabulka č. 10). Nejvíce hranou hrou o peníze představuje hraní karet (52, tj. 83 % respondentů). Druhé největší zastoupení představuje hra na tzv. výherních automatech (viz tabulka č. 10, graf č. 4). Tento druh hazardní hry provozuje 62 % respondentů (27 chlapců a 12 dívek). Předpoklad, že hra na tzv. výherních automatech se vyskytuje u 60–70 % žáků, kteří mají osobní zkušenost s hazardním hráčstvím, se potvrdil. Nezanedbatelný podíl na této skutečnosti má velký výskyt provozoven provozujících tzv. výherní automaty.

Nezákonného činu spáchaného v souvislosti s hazardní hrou se nedopustilo 84 % dotazovaných respondentů, což můžeme hodnotit jako pozitivní údaj. Oproti tomu většina respondentů, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, konzumuje alkohol (89 %) a kouří cigarety (79 %), přičemž 70 % z dotazovaných respondentů jsou nezletilí. Tento životní styl dospívajících je rozhodně neuspokojivý.

Na základě zjištěných výsledků (viz tabulka č. 17–24, graf č. 7) je možné se domnívat, že většina respondentů – více než 70 % žáků, kteří mají osobní zkušenost s hazardní hrou, nepovažuje hazardní hráčství za problém. Pro tyto žáky není těžké přestat hrát, nepůjčují si peníze proto, aby financovali hru, nikdy nezameškali školu z důvodu hraní hazardní hry, nikdy nic neprodali kvůli tomu, aby měli peníze na hraní, nelhali v souvislosti s hraním. Dále více než 70 % respondentů nikdy nehrálo proto, aby uniklo starostem a trápení a rovněž nikdy nemělo pocit, že jim hra působí v životě problémy. Pouze v jednom případě (viz tabulka č. 23) činil statistický údaj méně než 70 % (62 %), a to v otázce, ve které byl respondent dotazován, zda má nebo měl někdy problémy s lidmi kvůli hře. Na základě uvedených údajů získaných šetřením je možné se domnívat, že předpoklad č. 3, ve kterém předpokládáme, že více než 70 % žáků nebude hazardní hráčství považovat za problém, byl šetřením potvrzen.

V kapitole 3.2 bylo předpokládáno, že primární prevence hazardního hráčství ze strany školy je adekvátní. Shrnutím údajů získaných šetřením (viz tabulka č. 25–28, č. 32–36 a graf č. 9, č. 10) jsem dospěli k následujícímu konstatování – předmět občanská nauka, ve kterém hovoří vyučující s žáky na téma hazardní hráčství, uvedla méně než polovina (30) z dotazovaných respondentů, přičemž téma „Životní styl a zdravý způsob života“, kde by mělo být hovořeno o hazardním hráčství, představuje jeden samostatný tematický celek ve školním vzdělávacím programu předmětu občanská nauka již v prvním ročníku učebního i studijního oboru. Ovšem 40 % respondentů uvedlo, že v žádném vyučovacím předmětu s nimi vyučující nehovoří na téma hazardní hráčství, což hodnotíme velice negativně. Dále problém týkající se hazardního hráčství by dotazovaní žáci (30%) řešili nebo již řešili nejčastěji s výchovným poradcem. Oproti tomu 54 % dotazovaných žáků odmítá pomoc jakéhokoliv pedagogického pracovníka, což signalizuje slabou důvěru žáků k pedagogům školy. Bohužel velmi zarážející je fakt (viz tabulka č. 26), kdy se školním metodikem prevence by o svých problémech spojených s hazardním hráčstvím hovořil pouze 1 žák z 63 zkoumaných respondentů. Uvedený údaj lze považovat za nedostatečnou informovanost respondentů o obsahu poradenských služeb školního metodika prevence ve škole. Pouze pro polovinu (33) dotazovaných respondentů je nabídka tzv. volnočasových aktivit, které jsou zajišťovány školou, dostačující. Za účelem zjištění úrovně primární prevence hazardního hráčství byla respondentům rovněž položena otázka, zda se ve škole nachází „něco“ (např. nástěnka), co by žáky upozornilo na negativní vliv hazardního hráčství (viz otázka č. 29 v příloze č. 1). Při odpovědi na tuto otázku odpovědělo 54 respondentů, tj. 86%, že ne. V rozhovorech s pedagogy, osm z devíti (89 %) uvedlo, že hovoří s žáky, nejenom ve vyučovacích hodinách, na téma hazardní hráčství, dále způsob, jakým 3 pedagogové řešili problém hazardního hráčství žáka, který se jim svěřil, lze hodnotit jako adekvátní a 67 % (6) z dotazovaných pedagogů hodnotí prevenci vůči hazardnímu hráčství jako adekvátní.

Na základě popsanych výsledků je možné se domnívat, že prevence vůči hazardnímu hráčství, která je realizována školou, není dostatečně adekvátní. Dokument – Minimální preventivní program k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže (viz příloha č. 3), schválený ředitelem školy a garantovaný školním metodikem prevence, je teoreticky zpracován na velmi dobré úrovni, avšak není zajištěna adekvátní realizace uvedeného dokumentu v praxi.

Při studiu odborné literatury a psaní teoretické části nás udivila obrovská částka finančních prostředků, které stát získává nejenom z provozu tzv. výherních automatů, ale z provozu hazardních her vůbec. Proti mysli se nám jeví skutečnost, že o peníze vybrané z hazardu se dělí jednak provozovatelé hazardních her, stát, obce, ale také veřejně prospěšné organizace, mezi které náleží i školy. Stát na hraní hazardních her svých občanů vydělává a do určité míry podporuje vznik závislostí. Více než 10 let se nedaří našim politikům novelizovat zastaralý loterijní zákon, prezident republiky Václav Klaus v červnu letošního roku značně překvapil všechny odpůrce hazardu, když vetoval novelu loterijního zákona, která měla od července obcím zajistit právo účasti na povolovacím řízení k provozování loterií a podobných her, nově i videoloterních terminálů.

Průzkum, který byl proveden na Středním odborném učilišti a Střední odborné škole 28. října v České Lípě, splnil svůj účel, neboť jsme zjistili aktuální situaci v oblasti hazardního hráčství u žáků školy včetně úrovně primární prevence. Výsledky průzkumu budou využity k návrhu opatření, která by měla posílit prevenci sociálně patologických jevů, konkrétně hraní hazardních her, na střední odborné škole a středním odborném učilišti.

5 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ

Navrhovaná opatření bychom mohli rozdělit do tří kategorií podle oblasti zaměření. Opatření zaměřená na školu, na rodinu a na společnost.

Opatření pro školu

Jako stěžejní opatření shledáváme v oblasti prevence, zejména primární prevence, v jejím posílení. Třídní učitelé by měli nejenom v prvním ročníku, ale opakovaně v úvodních třídnických hodinách žáky podrobněji seznámit se všemi poradenskými službami, které jsou zajišťovány školou a jmenovitě kterým pedagogickým pracovníkem. Žákům srozumitelným způsobem vysvětlit kompetence a obsah poradenských služeb školního metodika prevence. Dále konkrétně uvést, kde se ve škole nachází prostory, kde je možné prostřednictvím didaktických prostředků získat informace o negativním vlivu hazardní hry na život člověka. Všichni pedagogové by měli vykonávat preventivní činnost nejenom ve vztahu k výrazně problémovým žákům, kde hazardní hra je často součástí psychického strádání a rodinných problémů, ale soustředit pozornost na všechny žáky bez ohledu na podobu rodinného prostředí. V případě podezření školy na hazardní hráčství žáka či jiný patologický jev kontaktovat zákonného zástupce a vyvolat jednání.

Doporučujeme postupně všem pedagogům, např. v rámci doplňkového vzdělávání pedagogických pracovníků, další vzdělávání v oblasti rizikového chování mladistvých, konkrétně hazardního hráčství a jeho prevence, aby byla zajištěna adekvátní odborná vybavenost a kvalita pedagogů, kteří vlastní prevenci realizují. Velký význam má i prezentovaný způsob vlastní argumentace a dokladování konkrétních příběhů hazardních hráčů. Proto navrhujeme zajistit odbornou přednášku psychologa či psychiatra, který se touto problematikou zabývá, např. přímo oslovit MUDr. Nešpora. Jednou z možností prevence je rovněž pozvání vrstevníka žáků, který by formou neformální diskuse poskytl rady vrstevníkům a sdělil jim své zkušenosti s problematikou a tím je odradil.

V rámci předmětů občanská nauka a společenská výchova formou interaktivních programů posilovat sociální dovednosti žáků, např. odmítnutí pozvání k hazardní hře, nácvik relaxace, rady, kde hledat pomoc atd. Všichni pedagogové by se měli naučit s žáky otevřeně, individuálně či skupinově komunikovat, zvýšit důvěru žáků v pedagogy, intenzivněji a lépe výchovně působit a žáky vést ke zdravému životnímu stylu.

Opatření pro rodinu

Rovněž i snahou rodičů by mělo být povzbuzovat své děti ke zdravému životnímu stylu. Hlavní zásadou pro rodiče a jejich děti je dostatečná informovanost o problematice hazardního hráčství, kvalitně trávený čas, kvalitní zájmy a koníčky, ale také povinnosti, vhodní kamarádi, spolupráce se školou. Rodiče by měli být svým dětem pozitivním vzorem, měli by věnovat část svého volného času svým dětem, komunikovat s nimi, poradit, pochválit, ale také spravedlivě potrestat, být důslední, respektovat jejich osobnost. Výchovné postoje rodičů a školy by měly být ve vzájemné shodě. Rodiče by měli své děti také vést k zodpovědnému hospodaření s penězi. Nepovažovat peníze za nejvyšší hodnotu v životě člověka.

Opatření pro společnost

Základním opatřením by mělo být snížení dostupnosti hazardních her a nekompromisní dodržování věkové hranice 18 let, důslednější kontrola ze strany policie. Omezení či úplný zákaz reklamy na hazardní hry, která velmi často staví svoji úspěšnost na vzkazu, že potenciální hráč získá rychle a bez námahy nemalý obnos peněz, nebo reklama nabízející hráčům občerstvení zdarma apod. Rovněž rychlá a hlavně kvalitní novelizace loterijního zákona by přispěla k omezení negativních důsledků hazardního hráčství.

Prevence hazardního hráčství by měla být komplexní. Adekvátní a včasná prevence hazardního hráčství se stává efektivnějším nástrojem než následné odstraňování negativních důsledků a je rovněž méně ekonomicky náročná.

Jestliže navrhovaná opatření budou vést ke snížení nárůstu počtu mladistvých Střední odborné školy a Středním odborného učiliště v České Lípě, kteří mají ve spojení s hazardní hrou problémy a výchova ke zdravému životnímu stylu bude realizována i v realitu, bude účel bakalářské práce splněn.

6 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: Analýza příčin ovlivňování sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 218 s. ISBN 978-80-247-2781-3.

HARTL, P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HOLOMEK, J. *Není hra jako hra* [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2000. [cit. 2010-03-15]. Dostupné na Internetu: <<http://www.rodina.cz/clanek1059.htm>>.

HUČÍN, J. Hraji jenom v Monte Carlu. *Psychologie dnes*. 2004, roč. 10, č. 2, s. 1–2. ISSN 1211-5886.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X.

MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.

NEŠPOR, K. *Hazardní hra jako nemoc*. Ostrava: Nakladatelství Aleny Krtilové, 1994. 146 s.

NEŠPOR, K. *Jak překonat problém s hazardní hrou*. Praha: Sportpropag, 1996a. 107 s.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Léčba a prevence závislostí*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996b. 199 s. ISBN 80-85121-52-2.

NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost: Současné poznatky a perspektivy léčby*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 150 s. ISBN 80-7178-4322-X.

NEŠPOR, K. Psychoterapie patologického hráčství. *Psychologie dnes*. 2002, roč. 8. č.4, s. 26. ISSN 1211-5886.

NEŠPOR, K. *Už jsem prohrál dost*. Praha: Sportpropag, 2006. 130 s.

PEŠATOVÁ, I. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 361 s. ISBN 978-80-7372-291-3.

PRUNNER, P. *Psychologie gamblérství aneb Sázka na štěstí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 273 s. ISBN 978-80-7380-074-1.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997. 353 s. ISBN 80-7184-317-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 444 s. ISBN 80-7178-214-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémových dětí a mládeže: Učební text pro vychovatele obor speciální pedagogika*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 125 s. ISBN 80-7083-378-5.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika – vychovatelství*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. 127 s. ISBN 978-80-7372-306-4.

Zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách [online]. [cit. 2010-09-15]. Dostupné na Internetu: <http://www.projektrubikon.cz/zakon-202.html>.

7 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Nestandardizovaný dotazník (viz text s. 45)

Příloha č. 2: Polostandardizovaný rozhovor (viz text s. 46)

Příloha č. 3: Minimální preventivní program k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, pro školní rok 2009/2010, Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, 28. října 2707, Česká Lípa (viz text s. 81 a 84)

Příloha č. 1

Nestandardizovaný dotazník

Milí žáci,

jsem studentkou 3. ročníku Technické univerzity v Liberci, Fakulta přírodovědně humanitní. Dotazníkem, který vyplníte mi pomůžete získat podklady pro mou bakalářskou práci. Informace, které mi poskytnete budu zpracovávat pouze já a nikdo jiný je nebude moci použít, nebudou nikde zveřejňovány. Dotazník je přísně důvěrný, nemusíte se podepisovat. Prosím, abyste na všechny otázky odpověděli pravdivě. Nejvhodnější odpověď zakroužkujte anebo doplňte.

Děkuji za vaši pomoc

Irena Příbylová

1. Hrajete hazardní hry o peníze ? (uzavřená otázka)

- a. často
- b. někdy
- c. nikdy

Pokud jste na otázku odpověděl/a *často* nebo *někdy*, prosím, pokračujte ve vyplňování dotazníku. Pokud jste odpověděl/a *nikdy*, dotazník dále nevyplňujte a odevzdejte jej.

2. Vaše pohlaví? (uzavřená otázka)

- a. chlapec
- b. dívka

3. Jaký je váš věk? (uzavřená otázka)

- a. 15 let
- b. 16 let
- c. 17 let
- d. 18 let
- e. 19 let

4. Ročník, který ve škole studujete? (uzavřená otázka)

- a. první
- b. druhý
- c. třetí

5. Typ oboru, který ve škole studujete? (uzavřená otázka)

- a. učební/dvouletý
- b. učební/tříletý
- c. studijní/čtyřletý s maturitou

6. Jaký je váš průměrný prospěch ve škole? (uzavřená otázka)

- a. do průměru 2
- b. do průměru 3
- c. do průměru 4
- d. neprospívám

7. V jaké žijete rodině? (polouzavřená otázka)

- a. s oběma rodiči vlastními
- b. s oběma rodiči, jeden z rodičů je nevlastní
- c. s jedním vlastním rodičem
- d. jiná rodina – např. dětský domov, prarodiče, žiji sám, sama apod. (doplňte vhodnou odpověď) _____

8. Jak vnímáte postavení své rodiny ve společnosti dle rodinného příjmu? (uzavřená otázka)

- a. méně jak 10 000 Kč -> jsme chudí
- b. od 10 000 – do 20 000 Kč -> máme se špatně
- c. od 20 000 – do 40 000 Kč -> jsme průměrně zajištěni
- d. od 40 000 – do 60 000 Kč -> jsme zajištěni
- e. více jak 60 000 -> jsme bohatí

9. Jste závislý na příjmech rodiny? (uzavřená otázka)

- a. jsem plně závislý na příjmech rodiny
- b. jsem částečně závislý na příjmech rodiny, chodím na brigády
- c. vydělávám a veškeré náklady si hradím z vlastních finančních prostředků

**10. Jakým způsobem trávíte volný čas? (můžete zakroužkovat i více odpovědí)
(polouzavřená otázka)**

- a. sportuji
- b. poslouchám hudbu
- c. četbou
- d. internet, webové stránky
- e. hraji na počítači hry
- f. sleduji TV
- g. jiná činnost (uved'te jaká)_____

11. Jaký druh hry o peníze jste ve svém životě hrál/a? (můžete zakroužkovat i více odpovědí) (polouzavřená otázka)

- a. hraní karet (např. oko, plátýnko, Black Jack apod.)
- b. hra v kostky
- c. bingo o peníze
- d. výherní automaty
- e. ruleta
- f. hazard na internetu
- g. výherní terminály
- h. skořápky
- i. jiná forma hry než ty, které jsou uvedené výše (upřesněte jaká)_____

12. V kolika letech jste poprvé hrál/a o peníze? (uzavřená otázka)

- a. méně než v 10ti letech
- b. v 10ti – 15ti letech
- c. více jak v 15ti letech

13. Kde hrajete převážně? (polouzavřená otázka)

- a. v hernách
- b. v restauracích, barech apod.
- c. jinde (uveďte prosím, kde) _____

14. S jakým největším množstvím peněz jste hrál/a v jednom dni? (polouzavřená otázka)

- a. od 10 do 100 Kč
- b. od 100 do 1000 Kč
- c. od 1000 do 10000 Kč
- d. jiná částka (prosím uveďte)_____Kč

15. Měl/má někdo z vašeho okolí problém s hazardní hrou? (můžete zakroužkovat i více odpovědí) (uzavřená otázka)

- a. otec nebo matka
- b. sourozenec
- c. prarodiče
- d. jiný příbuzný
- e. kamarád, kamarádka nebo někdo jiný významný v mém životě
- f. nikdo

16. Dopustil/a jste se kvůli hře nezákonného činu? (můžete zakroužkovat i více odpovědí) (polouzavřená otázka)

- a. nedopustil
- b. krádež
- c. vloupání
- d. loupežné přepadení
- e. jiný nezákonný čin (uveďte jaký) _____

**17. Požil/a jste v posledních 30ti dnech některou z návykových látek?
u zaškrtnutých odpovědí doplňte jak často. (můžete zakroužkovat i více
odpovědí) (uzavřená otázka)**

- a. žádnou jsem nemněl
- b. tabák _____
- c. alkohol _____
- d. marihuana _____
- e. hašiš _____
- f. extáze _____
- g. pervitin _____
- h. čichací drogu (toluen apod.) _____
- i. crack _____

18. Je pro vás těžké přestat hrát? (uzavřená otázka)

- a. ano
- b. ne

19. Půjčil/a jste si někdy proto, abyste financoval/a hru? (uzavřená otázka)

- a. ano
- b. ne

20. Zameškal/a jste někdy školu kvůli hře? (uzavřená otázka)

- a. ano
- b. ne

21. Hrál/a jste někdy, abyste unikl/a starostem a trápení? (uzavřená otázka)

- a. ano
- b. ne

22. Prodal/a jste někdy něco, abyste financoval hru? (uzavřená otázka)

- a. ano
- b. ne

23. Lhal/a jste někdy v souvislosti s hrou? (uzavřená otázka)

- a. ano
- b. ne

24. Měl/a nebo máte problémy s lidmi kvůli hře? (uzavřená otázka)

- a. ano
- b. ne

25. Měl/a nebo máte někdy pocit, že vám hra působí problémy? (uzavřená otázka)

- a. ano
- b. ne

26. V kterém vyučovacím předmětu s vámi učitelé hovoří na téma hazardní hráčství (gamlérství)? (můžete zakroužkovat i více odpovědí) (polouzavřená otázka)

- a. občanská nauka
- b. základy ekologie
- c. společenská výchova
- d. třídnická hodina
- e. v jiném předmětu (uved'te,
v kterém)_____
- f. v žádném

27. S kterým učitelem, pedagogickým pracovníkem jste řešil/a, nebo byste řešil/a problém, který by se týkal hazardního hráčství? (můžete zakroužkovat více odpovědí) (polouzavřená otázka)

- a. třídní učitel/ka
 - b. učitel/ka odborného výcviku
 - c. výchovná poradkyně
 - d. školní metodik prevence
 - e. s žádným
 - f. jiný pracovník školy (prosím uveďte např. učitel/ka matematiky apod.)
-

28. Je nabídka zájmových činností (sportovních, kulturních apod.) ve škole po vyučování dostačující? (uzavřená otázka)

- a. ano
- b. ne

29. Nachází se ve škole „něco“ (např. nástěnka), co by vás informovalo, upozornilo na negativní vliv hazardního hráčství? (polouzavřená otázka)

- a. ano (uveďte kde) _____
- b. ne

Příloha č. 2

Otázky : polostandardizovaného rozhovoru

1. Hrají někteří žáci naší školy hazardní hry? (uzavřená otázka)
2. Kolik procent žáků hraje hazardní hry? (uzavřená otázka)
3. Jaký druh hazardních her u žáků převažuje? (uzavřená otázka)
4. Hovoříte s žáky na téma hazardní hráčství (negativní vliv na život člověka, prevence, apod.)? (uzavřená otázka)
5. Svěřil se vám někdy některý žák naší školy s problémy, které se týkaly hazardního hráčství? (uzavřená otázka)
6. Jakým způsobem jste s žákem tento problém řešili? (otevřená otázka)
7. Je prevence vůči hazardnímu hráčství, ze strany školy, adekvátní? (uzavřená otázka)
8. Jaká navrhuje řešení, aby prevence ze strany školy byla adekvátní nebo k posílení prevence? (otevřená otázka)

Minimální preventivní program
k prevenci sociálně patologických jevů
u dětí a mládeže

pro školní rok 2009/2010

Střední odborná škola a Střední odborné učiliště,
28.října 2707, Česká Lípa

Školní metodik prevence a garant programu: Mgr. Ivana Školová

Schválil:

ředitel školy

dne: 17.9.2009

Minimální preventivní program k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže vychází z požadavku Metodického pokynu MŠMT k prevenci soc.patol.jevů.

V souladu s tímto pokynem je níže uvedený Minimální program považován za základní nástroj primární prevence zmíněných jevů na našem zařízení.

Program bude realizován dlouhodobě v souladu s výchovou ke „**zdravému životnímu stylu**“.

Pedagogičtí pracovníci budou seznámeni s filozofií programu na začátku školního roku.

Cíle:

- sociální adaptace, utváření hodnotového systému, posilovat zdravé sebevědomí
- zvyšování sebedůvěry žáka v učitele a výchovné pracovníky při potřebě svěřit se s problémy v oblasti drog, šikany a sociálně patologických jevů
- důsledné potírání kuřáctví, požívání alkoholických nápojů a jiných návykových látek
- vytváření atmosféry školy, snaha o vytvoření přátelského kolektivu, vedení k odpovědnosti (za sebe, ostatní, majetek)
- vhodná a kvalitní informovanost
- shodné cíle a přístup pedagogických pracovníků, vytváření atmosféry důvěry
- dodržení společně stanovených pravidel
- spolupráce škola – rodina
- odborné vzdělávání výchovných poradců a školního metodika prevence soc. patol. jevů a ostatních pracovníků v oblasti psychosociálních dovedností
- spolupráce s odborníky při řešení konkrétních problémů
- vytvořit nabídku volnočasových aktivit dle zájmu žáků
- možnost využití školních prostor ve volném čase
- osobní příklad

1 – na základě spolupráce v mezipředmětových vztazích:

- důraz na zavádění učebních metod posilujících osobnost studentů a rozvíjení technik komunikace s cílem nastolení pozitivního sociálního prostředí ve škole
- při výuce uplatňovat diferenciovaný přístup k problémovým žákům, včasné odhalování specifických poruch učení a chování, případně jiná postižení (dyslexie, dysgrafie apod.)
- v případě potřeby zajistit odbornou pomoc (návštěva pedagogiclo-psychologické poradny apod.)
- snažit se vytvářet optimální podmínky pro vzdělávací a výchovný proces (estetické prostředí školy, učit žáky zvládání sociálních vztahů a stresových situací – příklad v chování pedagogických pracovníků, posilování kladných rysů osobnosti – vůle, vytrvalost, čestnost aj.)
- zařazování témat primární prevence do vyučovacích předmětů občanské nauky, základů ekologie a dalších (společenské normy, hodnotový systém žáka, zásady

socializace, sebepoznání, sexuální výchova, soc.patol.jevy – kriminalita, virtuální drogy, gamblerství, záškoláctví, šikana, xenofobie, rasismus, intolerance, ...)

- užití třídních hodin k preventivní činnosti

2- na základě spolupráce se žáky:

- spolupráce se Žákovskou radou, podpora členů Žákovské rady v jejich činnosti
- účast v soutěžích (sportovní turnaje, soutěže dovedností učňovských oborů), prezentace výsledků
- pokračování v adopci dítěte z Ugandy
- organizace akcí Bílá pastelka, Květinový den, Pomozte dětem
- aktivní účast žáků při prezentaci školy na Dni otevřených dveří a Burze škol

3-volnočasové aktivity

(vytvořit dle zájmu žáků)

sportovní: florbal, stolní tenis, judo, basketbal, volejbal, cykloturistika

kulturní: návštěva divadel, výstav, koncertů, film.představení, organizace Filmového klubu

další: poznávací zájezdy, odborné exkurze a účast na odborných výstavách, třídní výlety

4-spolupráce s jinými organizacemi

- detoxifikační centrum Liberec, MAJÁK Liberec
- Městské úřady (odbor soc.věcí, kurátor pro mládež)
- DDM Libertin Česká lípa – účast na akcích zařízení, Klub, Spirála, ...
- Pedagogicko psychologická poradna Česká Lípa (profitesty, individuální konzultace žáků případně rodičů problémových žáků)
- středisko výchovné péče Liberec – možnost pobytu problém.žáka
- Asociace školních sportovních klubů – možnost zapojení školy do Asociace
- Okresní hygienická stanice Česká Lípa – využití nabídky přednášek, informační materiály
- Krajská hygienická stanice Liberec – dtto
- K centrum Česká Lípa – spolupráce při problémech s drogami
- Linka důvěry Liberec
- Dobrovolnické centrum Česká Lípa – možnost zapojení žáků do činnosti
- Regionální tisk – propagace činnosti školy (vždy nutno autorizovat)
- Člověk v tísni – zapojení do projektu Jeden svět na školách
- ADRA, humanitární společnost – společný projekt za účelem pomoci seniorům zlepšit práci na PC
- ACET, mezinárodní společnost – pravidelné přednášky a besedy zaměřené na prevenci AIDS
- Policie ČR – pomoc při prevenci šikany a trestné činnosti

5-spolupráce s rodiči

- zapojení rodičů do spolupráce se školou – možnost založení občanského sdružení
- konzultace a poradenství ve vztahu s rodiči problémových žáků
- informování rodičů na třídních schůzkách

6-informace o konzultačních hodinách

- po předběžné domluvě Po – Čt odpoledne

7-stálá nástěnka

- umístěna ve 2.nadzemním podlaží budovy C

8- Jednotný postup při řešení případů souvisejících s užíváním návykových látek ve škole, rovněž i v případech souvisejících s krádežemi a vandalismem v prostoru školy.

(Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u žáků a studentů ve školách a školních zařízeních, č.j.: 20 006/2007-51)

9. Jednotný postup při řešení případů souvisejících s šikanou

Vychází z Metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. 24 246/2008-6

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy, školního metodika prevence, výchovného poradce s dalšími institucemi a organizacemi. Konkrétně v České Lípě s pedagogicko-psychologickou poradnou, s poradnou pro mezilidské vztahy, dále s MěÚ - oddělením sociálně-právní ochrany a oddělením sociální prevence, v neposlední řadě s pediatrií a dětskými psychiatry. v rámci prevence šikany budou také, ze strany Policie ČR, probíhat ve třídách přednášky na toto téma.

Začátkem školního roku metodik prevence informuje studenty prvních ročníků o tom, co konkrétně se považuje za šikanu, jak se zachovat v případě, že se s ní setkají, a na koho se mohou v tomto případě obrátit. Pokud někdo ze studentů se bojí osobně upozornit pedagoga na šikanu, má možnost anonymně vhodit upozornění do zamčené schránky, která je umístěna na druhém patře a je pravidelně kontrolována. v každé třídě pak visí informativní letáky týkající se projevů šikanování a možných způsobů jejího řešení.

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, proto všichni pedagogičtí musí vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce. k tomuto slouží, mimo jiné, i různé dotazníky zaměřené na sympatie, vliv, důvěru ve třídu, na trávení volného času (např. Hrabalův sociometrický test). Pedagogičtí pracovníci vedou důsledně a systematicky žáky a studenty k osvojování

norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhají rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka.

Vyšetřování počátečních stádií šikanování:

(mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře, ostatní ho pomlouvají, spřádají proti němu intriky, ponižují ho, pokořují různými přezdívkami, ničí mu věci...)

Postup pedagogického pracovníka:

– v případě podezření na šikanování ihned informovat metodika prevence

Postup metodika prevence:

- rozhovor s těmi, kteří na šikanu upozornili a s oběťmi
- nalezení vhodných svědků
- individuální, případě konfrontační rozhovory se svědky
- zajištění ochrany obětem
- rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi
- další práce s agresorem - jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí, jeho potrestání, informování vedení školy, zákonných zástupců studenta
- další práce s obětí – podle potřeby zprostředkovat pomoc psychologa

Vyšetřování pokročilých stádií šikanování:

(výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování)

Postup pedagogického pracovníka:

- překonat šok a bezprostředně zachránit oběť
- domluva s metodikem prevence, výchovným poradcem a vedením školy na dalším postupu

Postup metodika prevence:

- zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi
- pokračující pomoc a podpora oběti
- nahlášení policii
- informování zákonných zástupců studentů
- vlastní vyšetřování a podle nutnosti spolupráce s dalšími institucemi, např. pedagogicko-psychologickou poradnou, oddělením sociálně-právní ochrany...
- potrestání agresorů (napomenutí, důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, podmíněné vyloučení, vyloučení ze studia, snížení známky z chování, převedení do jiné třídy..)

Pro nápravu situace ve skupině je následně potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli.

O průběhu každého vyšetřování vede metodik prevence písemný záznam.

II. Záznamy o realizovaných aktivitách v průběhu školního roku budou vyhodnoceny a závěry použity pro další školní rok.